

Τουρισμός & Απασχόληση

Μέχρι το 2010, ο Τουρισμός μπορεί να δημιουργήσει τουλάχιστον 150.000 νέες θέσεις απασχόλησης, καλύπτοντας περίπου το 35% του σημερινού αριθμού ανέργων

Υπεύθυνος μελέτης:

Γιώργος Δρακόπουλος, Γενικός Διευθυντής ΣΕΤΕ

Συνεργάτες:

Γιώργος Χαμάκος, Project Manager ΣΕΤΕ

Βασιλική Γιωννά, Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΤΕ

Λεωφ. Αμαλίας 34 • 105 58 Αθήνα

Τηλ: 210 3217165 • Fax: 210 3217177

www.sete.gr

info@sete.gr

© ΣΕΤΕ 2003

Το νέο μακροοικονομικό περιβάλλον που διαμορφώνει η Οικονομική και Νομισματική Ένωση, εντείνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναδεικνύοντας παράλληλα εκείνους τους τομείς της οικονομίας που μπορούν να προσφέρουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στα κράτη-μέλη και κατ' επέκταση, στην ίδια την Ένωση.

Ο Τουρισμός προσφέρει ένα τέτοιο κρίσιμης σημασίας ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην Ελλάδα, παρέχοντας ταυτόχρονα σημαντικότερες ευκαιρίες δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης στην περιφέρεια της χώρας, και υποστηρίζοντας με τον τρόπο αυτό την ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία της πατρίδας μας.

Είναι κοινός τόπος ότι η ανεργία αποτελεί σήμερα ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουμε και ότι η αύξηση της απασχόλησης οφείλει να είναι κύρια προτεραιότητα της αναπτυξιακής μας πολιτικής. Ο τουρισμός ως μία οικονομική δραστηριότητα που κατ' εξοχήν κατατάσσεται στην κατηγορία «εντάσεως εργασίας», δημιουργεί, αποδεδειγμένα, νέες θέσεις απασχόλησης. Θέσεις απασχόλησης υψηλής και χαμηλής εξειδίκευσης, θέσεις για νέους και γυναίκες, θέσεις στην περιφέρεια, θέσεις απασχόλησης που δεν επηρεάζονται και δεν κινδυνεύουν από πρακτικές μετεγκατάστασης επιχειρήσεων.

Ο ΣΕΤΕ παρακολουθώντας τις εξελίξεις στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, όχι μόνο αναγνωρίζει το πρόβλημα της ανεργίας, αλλά θεωρεί ότι η ανάπτυξη περνάει, κατά απόλυτη προτεραιότητα, από την αύξηση της απασχόλησης.

Για το λόγο αυτό, στο 2ο Συνέδριο του ΣΕΤΕ «Τουρισμός & Ανάπτυξη» που έγινε τον Φεβρουάριο 2003, συνδέσαμε άμεσα την αναπτυξιακή πορεία του ελληνικού τουρισμού με την αύξηση της απασχόλησης. Το θέμα διερευνήθηκε με την συνεργασία των Πανεπιστημίων Αιγαίου και Πειραιά και συζητήθηκε σε συνεδρίαση του Ειδικού Συμβουλίου του ΣΕΤΕ.

Είμαστε σήμερα στην ευχάριστη θέση να τεκμηριώσουμε τις απόψεις και πεποιθήσεις μας για την σπουδαιότητα του ρόλου του τουρισμού στην αύξηση της απασχόλησης.

Εκφράζοντας την αισιοδοξία όλων των εμπλεκομένων με τον τουρισμό στην χώρα μας, εργοδοτών και εργαζομένων, ευελπιστούμε ότι οι πολιτικές για την απασχόληση θα αναγνωρίσουν και θα αναδείξουν άμεσα τον ρόλο του τουρισμού στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Σταύρος Ανδρεάδης
Πρόεδρος ΔΣ

Σεπτέμβριος 2003

Σκοπός της μελέτης είναι να αναδείξει την ιδιαίτερη σημασία του τουρισμού στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης υπολογίζοντας την άμεση και έμμεση απασχόληση στον τουριστικό τομέα, καθώς και τις μεταβολές του επιπέδου της απασχόλησης σε σχέση με τις διακυμάνσεις της τουριστικής ζήτησης.

Η μελέτη στηρίζεται σε σχετικές έρευνες και εργασίες του Πανεπιστημίου Αιγαίου και του Πανεπιστημίου Πειραιά. Η μεθοδολογική της προσέγγιση αποσκοπεί στον υπολογισμό της - κατά τάξη μεγέθους - ελάχιστης απασχόλησης που προκαλείται από τον τουρισμό.

Τα κυριότερα συμπεράσματα:

Την τελευταία 20ετία, η αύξηση της απασχόλησης στην τουριστική οικονομία ήταν 87%, έναντι 9,2% της συνολικής απασχόλησης και μείωσης 15% στην μεταποίηση.

Η συνολική απασχόληση στον τουρισμό κατά το έτος 2000, ήταν περίπου 808.000 άτομα, (18% του συνολικού εργατικού δυναμικού ή με άλλα λόγια, ένας (1) στους πέντε (5) εργαζόμενους της χώρας μας απασχολείται, άμεσα ή έμμεσα, στον τουρισμό).

Αναλυτικά: 171.000 εργαζόμενοι στα καταλύματα, 19.000 στα πρακτορεία, 29.000 στις μεταφορές και 35.000 εργαζόμενοι στα συναφή με τον τουρισμό επαγγέλματα. Επίσης, η μερική απασχόληση στον τουρισμό υπολογίσθηκε σε 89.000 άτομα και η έμμεση απασχόληση σε 464.000 άτομα.

Η απασχόληση που προκαλείται από τον τουρισμό πορεύεται κατ' αναλογία με την εξέλιξη των δυναμιτοτήτων της κλασικού τύπου ξενοδοχίας και τη σχέση αυτής με τα μεγέθη των βοηθητικών καταλυμάτων. Για κάθε 100 (εκατό) ξενοδοχειακές κλίνες, δημιουργούνται 16 (δεκαέξι) θέσεις απασχόλησης, ενώ για κάθε 100 (εκατό) κλίνες σε βοηθητικά καταλύματα, προκύπτουν 6 (έξι).

Συσχετίζοντας τη μεταβολή της τουριστικής ζήτησης με τα μεγέθη της απασχόλησης, συμπεραίνουμε ότι μέχρι το 2010, ο τουρισμός μπορεί να δημιουργήσει τουλάχιστον 150.000 νέες θέσεις απασχόλησης, καλύπτοντας περίπου το 35% του σημερινού αριθμού ανέργων.

Οι κυριότερες προτάσεις:

Η πολιτική απασχόλησης για τον Τουρισμό πρέπει να στοχεύει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου: να εισάγει σημαντικό βαθμό ευελιξίας στην αγορά εργασίας με την θεσμική κατοχύρωση μορφών εργασίας, όπως η μερική και η προσωρινή απασχόληση, να συνδράμει τις προσπάθειες ορθολογικοποίησης του κόστους και βελτίωσης της παραγωγικότητας, μέσω και της μείωσης του μη μισθολογικού κόστους εργασίας και να εξασφαλίσει τη διαθεσιμότητα ποσοτικά επαρκούς και κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού.

Η πρόκληση για την οικονομική πολιτική εκφράζεται ως: "Αναγνώριση της ειδικής και αυξημένης δυνατότητας του Τουρισμού για συμβολή στην πολιτική για την Απασχόληση και την Ανάπτυξη".

Η τουριστική πολιτική, αν θέλει να συμβάλει τα μέγιστα στην απασχόληση, πρέπει να προωθήσει επιλεκτικά το είδος εκείνο της ανάπτυξης που μεγιστοποιεί τον αριθμό των απασχολουμένων, παράλληλα πάντα με την προσπάθεια για άμβλυνση της εποχικότητας μέσω ειδικών μορφών τουρισμού και κατάλληλης προβολής.

	Σελ.
Πρόλογος.....	3
Κύρια Σημεία	4
Πίνακες	6
Σκοπός της Μελέτης	7
Μεθοδολογία, Ορισμοί, Ερευνητικοί Περιορισμοί.....	7
Η Συμβολή του Τουρισμού στην Οικονομία και στην Απασχόληση	8
Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης στον Τουρισμό	10
Υπολογισμός της Απασχόλησης στον Τουρισμό	11
<i>Σύντομο Ιστορικό</i>	<i>11</i>
<i>Η Απασχόληση στα Καταλύματα</i>	<i>12</i>
<i>Η Απασχόληση στα Πρακτορεία</i>	<i>15</i>
<i>Η Απασχόληση στις Μεταφορές</i>	<i>16</i>
<i>Η Απασχόληση σε Συναφείς Τουριστικές Επιχειρήσεις και Επαγγέλματα</i>	<i>18</i>
<i>Προσέγγιση της Συνολικής Τουριστικής Απασχόλησης.....</i>	<i>19</i>
Συσχετισμός Τουριστικής Ζήτησης και Απασχόλησης	20
<i>Εκτιμήσεις για το Μέγεθος της Απασχόλησης στον Ελληνικό Τουρισμό μέχρι το 2010</i>	<i>21</i>
<i>A. Υπολογισμός της Συνολικής Απασχόλησης με Βάση την Εξέλιξη των Ξενοδοχειακών Κλινών</i>	<i>21</i>
<i>B. Υπολογισμός της Συνολικής Απασχόλησης με Βάση την Παραγωγικότητα</i>	<i>22</i>
Πολιτική Απασχόλησης για τον Τουρισμό	25
Τουριστική Πολιτική για την Απασχόληση	27
Παράρτημα	31
Βιβλιογραφία / Πηγές.....	32

1.	Συμμετοχή της Τουριστικής «Οικονομίας» σε Συνολικά Οικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-15, 2002-Εκτιμήσεις	9
2.	Συντελεστές Α/Κ σε Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις ανα Κατηγορία	12
3.	Απασχόληση στις Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις, 2000	12
4.	Άμεση Απασχόληση στα Βοηθητικά Καταλύματα, 2000	13
5.	Άμεση Απασχόληση Επιχειρηματιών στα Καταλύματα, 2000	13
6.	Άμεση Απασχόληση στα Καταλύματα, 2000	14
7.	Συντελεστές Απασχόλησης (Α/Π) & Αριθμός Απασχολουμένων στα Πρακτορεία, 2000	15
8.	Απασχόληση στις Επίγειες Μεταφορές, 2000	16
9.	Απασχόληση στις Αερομεταφορές, 2000	17
10.	Απασχόληση στις Τουριστικές Επιχειρήσεις Μεταφορών, 2000	17
11.	Απασχόληση στις Συναφείς Τουριστικές Επιχειρήσεις & Επαγγέλματα, 2000	18
12.	Συνολική Απασχόληση στον Τουρισμό, 2000	19
13.	Απασχόληση ανά Κατηγορία και Είδος Καταλύματος (για 100 κλίνες)	20
14.	Συντελεστές Συνολικής Απασχόλησης στον Τουρισμό σε Συνάρτηση των Ξενοδοχειακών Κλινών, 2000.	21
15.	Συντελεστές Συνολικής Απασχόλησης στον Τουρισμό σε Συνάρτηση των Ξενοδοχειακών Κλινών, 2010	22
16.	Προβλέψεις και Στόχοι Αφίξεων, Ελλάδα, 2010	22
17.	Εκτιμήσεις Αριθμού Νέων Θέσεων Απασχόλησης, 2000 - 2010	23
18.	Ωριαίο Κόστος Εργασίας στον Τομέα των Ξενοδοχείων & Εστιατορίων, 1996 (ECU)	31

Σκοπός αυτής της μελέτης είναι να αναδείξει την ιδιαίτερη σημασία του τουρισμού στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Οι στόχοι της μελέτης εξειδικεύονται: πρώτον, στον υπολογισμό της άμεσης και της έμμεσης απασχόλησης στον τουριστικό τομέα και δεύτερον, στις μεταβολές του επιπέδου της απασχόλησης σε σχέση με τις διακυμάνσεις της τουριστικής ζήτησης.

Επίσης, η μελέτη φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο βοήθημα τόσο στη χάραξη της τουριστικής πολιτικής, όσο και στη χάραξη πολιτικής για την απασχόληση, όπου ο τουρισμός θα έχει πρωτεύοντα ρόλο.

Μεθοδολογία, Ορισμοί, Ερευνητικοί Περιορισμοί

Η μελέτη στηρίζεται, κατά βάση, σε δευτερογενή έρευνα. Η πολυπλοκότητα του θέματος, σε συνδυασμό με την έλλειψη στατιστικών στοιχείων για το θέμα της απασχόλησης στον τουρισμό, καθιστούν αναγκαία τη συχνή χρήση ερευνητικών παραδοχών. Οι παραδοχές που γίνονται, έχουν κοινό προσανατολισμό στην προσέγγιση και στον υπολογισμό της ελάχιστης απασχόλησης που προκαλείται από τον τουρισμό. Ο αναγνώστης μπορεί να είναι βέβαιος, ότι η συνολική απασχόληση στον τουρισμό είναι μεγαλύτερου μεγέθους από αυτή που καταλήγει η έρευνα.

Ο ΣΕΤΕ ανέθεσε αρχικά στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου και στη συνέχεια στο Πανεπιστήμιο Πειραιά την διερεύνηση του θέματος Απασχόληση και Τουρισμός. Από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου ζητήθηκε να γίνει ο υπολογισμός της απασχόλησης στον τουρισμό. Από το Πανεπιστήμιο Πειραιά το ζητούμενο ήταν να τεκμηριώσει την ανάγκη άμεσου σχεδιασμού και εφαρμογής συγκεκριμένης πολιτικής απασχόλησης στον τουριστικό τομέα και να δείξει τους παράγοντες που επηρεάζουν την απασχόληση, την παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, τις επενδύσεις, το εισόδημα και γενικότερα την Τουριστική Οικονομία. Ο ΣΕΤΕ συνδύασε τις δύο μελέτες, λαμβάνοντας, σε ένα βαθμό, υπόψη και τους προβληματισμούς που αναπτύχθηκαν κατά το 2ο Συνέδριο του ΣΕΤΕ «Τουρισμός & Ανάπτυξη» (Φεβρουάριος 2003). Επίσης, το θέμα «Τουρισμός & Απασχόληση» συζητήθηκε σε συνεδρίαση του Ειδικού Συμβουλίου¹ του ΣΕΤΕ, όπου έγιναν σημαντικές παρατηρήσεις.

Μετά τον υπολογισμό της συνολικής απασχόλησης στον τουρισμό, επιχειρείται ο συσχετισμός της με την τουριστική ζήτηση. Δοκιμάζονται δύο μέθοδοι:

α. Χρησιμοποιείται ως βάση η ξενοδοχειακή κλίση και η διάρθρωση των κλάδων παραγωγής και διάθεσης του τουριστικού προϊόντος.

β. Ορίζεται και χρησιμοποιείται ο δείκτης "παραγωγικότητα εξυπηρέτησης επισκεπτών".

Η αναλυτική μεθοδολογία περιγράφεται στα οικεία κεφάλαια.

Οι εκτιμήσεις για την εξέλιξη και οι στόχοι για το επίπεδο της απασχόλησης στον τουρισμό με ορίζοντα το 2010 γίνονται με βάση τη στοχοθέτηση και τις στρατηγικές κατευθύνσεις που περιγράφονται στη μελέτη του ΣΕΤΕ: «Ελληνικός Τουρισμός 2010 - Στρατηγική & Στόχοι», (Β' Έκδοση, 2003).

Ορισμοί

Η Άμεση Απασχόληση ορίζεται ως η απασχόληση σε αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις και όπου αναφέρεται στο κείμενο, εννοείται ως πλήρης απασχόληση.

Η Μερική Απασχόληση ορίζεται ως η για μερικές ώρες εντός 24ωρου ή μερικές μέρες της εβδομάδας, απασχόληση σε αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις.

Η Εποχική Απασχόληση ορίζεται ως η για περιορισμένο χρονικό διάστημα του έτους (μήνες), απασχόληση σε αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις.

Η Έμμεση Απασχόληση ορίζεται ως η απασχόληση που δημιουργείται για την παραγωγή ενδιάμεσων / υποστηρικτικών της τουριστικής κατανάλωσης προϊόντων - υπηρεσιών.

¹ Το Ειδικό Συμβούλιο έχει ως μέλη πρώην Προέδρους και Γενικούς Γραμματείς του ΕΟΤ.

Ο Τουρισμός αποτελεί, διεθνώς, μια από τις κυριότερες πηγές παραγωγής εθνικού προϊόντος, απασχόλησης και ανάπτυξης. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης - της μεγαλύτερης διεθνώς τουριστικής δύναμης - ο τουρισμός συμβάλλει με 11,78% στο ΑΕΠ και η τουριστική οικονομία συμβάλλει με 12,62% στην συνολική απασχόληση. Στην Ελλάδα, τα αντίστοιχα ποσοστά εμφανίζονται να είναι αρκετά πάνω από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης² (3η υψηλότερη θέση στην συμμετοχή στο ΑΕΠ με 15%, και 2η θέση στην Απασχόληση με 17,38%). (WTTC 2003)

Σχετικά με τη συμβολή του τουρισμού (με την ευρεία έννοια) στα μεγέθη και την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, ενδεικτικά είναι και τα συμπεράσματα πρόσφατης μελέτης³, σύμφωνα με την οποία:

- Στην περίοδο 1980 - 97 η αύξηση της απασχόλησης στην τουριστική οικονομία ήταν 87%, έναντι μόνον 9,2% της συνολικής απασχόλησης και μείωσης 15% στη μεταποίηση, η δε συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ ήταν 53% έναντι, μόνον, 4,6 % της βιομηχανίας.

Οι εντυπωσιακές αυτές διαφορές δεν αποτελούν έκπληξη, αν αναλογισθεί κανείς ότι:

- Η τουριστική οικονομία, δηλαδή το σύνολο της προστιθέμενης αξίας που προσδιορίζεται άμεσα και έμμεσα από την τουριστική ζήτηση, κυμαίνεται σήμερα στο 18% του ΑΕΠ (σε σύγκριση με 3% που ήταν το 1960).
- Η συμβολή της τουριστικής οικονομίας στην οικονομική ανάπτυξη των τελευταίων 20 ετών ήταν 12 περίπου φορές μεγαλύτερη από την αντίστοιχη της βιομηχανίας.
- Ο Τουρισμός έχει προκαλέσει το σύνολο σχεδόν της βελτίωσης της κατανομής του περιφερειακού εισοδήματος τα τελευταία 20-30 χρόνια.
- Το τουριστικό συνάλλαγμα είναι 2,5 φορές μεγαλύτερο από το συνάλλαγμα από βιομηχανικές εξαγωγές και 1,8 φορές μεγαλύτερο από τη συνολική αξία των εξαγωγών.

Ενδιαφέρον, επίσης, είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με τα στοιχεία του WTTC⁴ (World Travel & Tourism Council), αργά αλλά σταθερά, η σχέση του μεγέθους απασχόλησης στην τουριστική οικονομία προς την άμεση απασχόληση στον Τουρισμό, διευρύνεται (από 2.64 το 1997 σε περίπου 3.0 το 2010).

Στην Ελλάδα το τουριστικό συνάλλαγμα είναι 2,5 φορές μεγαλύτερο από το συνάλλαγμα από βιομηχανικές εξαγωγές και 1,8 φορές μεγαλύτερο από την συνολική αξία των εξαγωγών

Αυτό σημαίνει ότι για κάθε θέση άμεσης απασχόλησης στον τουρισμό δημιουργούνται επιπλέον, τουλάχιστον 2,6 έως 3 θέσεις απασχόλησης στην οικονομία γενικά.

²Όπου στο κείμενο αναφέρεται «Ευρωπαϊκή Ένωση» εννοείται προφανώς η ΕΕ των 15 χωρών.

³Παυλόπουλος Π. (2001), Θέματα Οικονομικής και Τουριστικής Πολιτικής, ΙΤΕΠ, σελ 57-58.

⁴WTTC (2003), "The 2003 Travel & Tourism Economic Research - Satellite Account Tables-Countries: Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Luxembourg, Netherlands, Portugal, Spain, Sweden, United Kingdom".

ΧΩΡΕΣ	Ο Τουρισμός ως ποσοστό του ΑΕΠ	Η τουριστική απασχόληση ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης
Ισπανία	18,38	20,11
Πορτογαλία	15,40	16,96
ΕΛΛΑΔΑ	15,00	17,38
Αυστρία	14,85	16,77
Λουξεμβούργο	12,42	14,54
Γαλλία	12,30	13,94
Φιλανδία	11,49	12,01
Ιταλία	11,36	12,20
Ηνωμένο Βασίλειο	10,87	10,22
Βέλγιο	10,25	11,03
Γερμανία	9,88	10,78
Ολλανδία	9,81	9,65
Δανία	8,74	8,81
Ιρλανδία	8,53	7,68
Σουηδία	7,52	7,22

Πηγή: WTTC (2003)

Θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε σύντομα στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της απασχόλησης στον τουρισμό, ώστε να γίνουν κατανοητές οι ιδιαιτερότητες του κλάδου και να υπάρχει αντίληψη των διαστάσεων του περιβάλλοντος απασχόλησης στον τουρισμό.

- Ευρύ φάσμα ευκαιριών απασχόλησης: από θέσεις υψηλής εξειδίκευσης μέχρι θέσεις ανειδίκευτων εργατών και υπαλλήλων.
- Ευκαιρίες για νεοεισερχομένους στην αγορά εργασίας και για νεαρής ηλικίας άτομα.
- Δημιουργία απασχόλησης στην περιφέρεια και σε περιοχές όπου εμφανίζονται έντονα στοιχεία διαρθρωτικής ανεργίας, λόγω συρρίκνωσης του πρωτογενούς τομέα και βιομηχανικής αποεπένδυσης.
- Οι περισσότερες θέσεις απασχόλησης εντοπίζονται σε μικρές και σε μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις.
- Ευκαιρίες για ευέλικτες μορφές απασχόλησης - όπως π.χ. η μερική ή εποχιακή απασχόληση - ιδιαίτερα κατάλληλες για άτομα τα οποία για οικογενειακούς ή άλλους λόγους, δεν επιθυμούν να αναλάβουν σταθερή απασχόληση.
- Η απόδοση των τουριστικών επενδύσεων σε όρους δημιουργίας θέσεων απασχόλησης είναι χρονικά άμεση.

Ακόμη, στα παραπάνω χαρακτηριστικά προστίθενται εκείνα που αφορούν την κατά φύλο σύνθεση των απασχολούμενων στον Ελληνικό Τουρισμό, τα οποία είναι:

- Το ποσοστό των απασχολούμενων γυναικών είναι αρκετά υψηλό στην άμεση απασχόληση (κυρίως σε ξενοδοχεία και πρακτορεία) και πολύ υψηλό στην έμμεση (ιδιαίτερα την ανειδίκευτη και εποχική).
- Υψηλότερο ποσοστό απασχολούμενων γυναικών καταγράφεται στους παραδοσιακούς τουριστικούς Νομούς και περιοχές (Κρήτη, Δωδεκάνησα, Κυκλάδες).
- Οι θέσεις εργασίας που καταλαμβάνουν οι γυναίκες (ιδιαίτερα σε ξενοδοχεία και πρακτορεία) είναι χαμηλές ή μεσαίες. Μικρό ποσοστό γυναικών εξελίσσεται στις υψηλότερες θέσεις εργασίας (Διεύθυνση / Γενική Διεύθυνση).
- Καταγράφονται ορισμένες ειδικότητες (Οροφοκόμος, Ανιματέρ) και επαγγέλματα (Ξεναγοί) όπου κυριαρχούν οι γυναίκες.
- Ιδιαίτερα θετική - σε ποσοστό - κρίνεται η παρουσία των γυναικών σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις οικογενειακού τύπου (Επιχειρήσεις Καταλυμάτων, Εμπορικά Καταστήματα, Εστιατόρια, κ.ά.)

Άλλο ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τουριστικής απασχόλησης, είναι ότι συμβάλλει στη συνεχή αύξηση του πληθυσμού των τουριστικών Νομών (ιδιαίτερα μετά το 1970). Αυτό οφείλεται στις δυνατότητες απασχόλησης που προσφέρονται λόγω τουρισμού. Αντίθετα, σε Νομούς με παράδοση στη βιομηχανική ανάπτυξη, αλλά και σε αστικά κέντρα, καταγράφεται αύξηση της ανεργίας. (Ζαχαράτος, Τσάρτας, 2002)

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι αυτά, που και μελλοντικά, θα αναδείξουν τον τουρισμό ως τον πλέον παραγωγικό τομέα δραστηριότητας - σε όρους ευκαιριών για απασχόληση και συμβολής στην επίτευξη του στόχου της καταπολέμησης της ανεργίας.

Σύντομο Ιστορικό

Οι διάφορες προσεγγίσεις που έχουν γίνει μέχρι σήμερα για τον υπολογισμό του αριθμού των απασχολουμένων στον τουρισμό της χώρας μας, παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ τους, άλλοτε σημαντικές άλλοτε λιγότερο σημαντικές. Ας παρακολουθήσουμε μερικές εξ αυτών.

- Το 1993 και σύμφωνα με όσα αναφέρονται στην Πρόταση ΣΠΑ, 2000-2006, Τομέας Τουρισμού⁵, το σύνολο της απασχόλησης στον τουρισμό ήταν το 10% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Το ποσοστό αυτό προέρχεται από εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ και υιοθετείται στην έκθεση. Σε ποσοτικό επίπεδο, αυτό μεταφράζεται σε 360.000 θέσεις απασχόλησης στον τουρισμό, εκ των οποίων 220.000 σε άμεση απασχόληση και οι υπόλοιπες σε έμμεση.
- Για το 1994, το ΙΤΕΠ σε σχετική του μελέτη⁶ υπολογίζει το σύνολο της απασχόλησης στον τουρισμό σε 695.000, ήτοι ποσοστό 18,3% της συνολικής απασχόλησης.
- Το 1997, σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΘ⁷ που αναφέρονται στην παραπάνω μελέτη, το σύνολο της απασχόλησης στον τουρισμό ήταν 602.000, ήτοι 15,6% της συνολικής απασχόλησης.
- Για το 2000, το Υπουργείο Ανάπτυξης (ΥΠΑΝ)⁸ εκτιμά την απασχόληση στον τουρισμό ως το 10% της συνολικής απασχόλησης, ήτοι 443.740 απασχολούμενοι, χωρίς αναφορά σε άμεση και έμμεση απασχόληση.
- Επίσης για το 2000, το WTTC⁹ εκτιμά την απασχόληση στον τουρισμό στο 16,75% της συνολικής απασχόλησης, το οποίο σε απόλυτους αριθμούς έδωσε 661.005 απασχολούμενους.
- Για το 2001, το WTTC ανεβάζει το ποσοστό των απασχολουμένων στον τουρισμό στο 17,12% της συνολικής απασχόλησης, το οποίο δίδει 692.930 απασχολούμενους.

Αν λάβουμε υπόψη τα στοιχεία του ΥΠΑΝ για το 2000, παρατηρούμε ότι μειώθηκε η απασχόληση σε σχέση με το 1997 και το 1994. Αυτό όμως είναι περίεργο, τη στιγμή που στο ίδιο διάστημα τα βασικά τουριστικά μεγέθη παρουσιάζουν αύξηση.

Επίσης, κάποιες αναντιστοιχίες παρατηρούνται μεταξύ των - υπό συνεχή αναθεώρηση- στοιχείων του WTTC και της ΕΣΥΕ. Οι αναντιστοιχίες αυτές καταλήγουν σε μικρές αποκλίσεις της τάξης του 0,4% έως 2,9%. Οι αποκλίσεις σημειώνονται, είτε λόγω διαφορετικής μεθοδολογίας, είτε λόγω ελλιπούς έρευνας κατά περίπτωση, χωρίς όμως να επηρεάζουν σημαντικά το αποτέλεσμα.

Στη συνέχεια επιχειρείται ο υπολογισμός της άμεσης απασχόλησης κατά κλάδο και ακολουθεί η προσέγγιση της συνολικής απασχόλησης που προκαλείται από τον Τουρισμό με έτος αναφοράς το 2000.

⁵ ΕΟΤ (1999), Πρόταση Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2000-2006, Τομέας Τουρισμού, σελ 6.

⁶ Παυλόπουλος Π. (1999), "Το μέγεθος και η δυναμική του τουριστικού τομέα", ΙΤΕΠ, σελ. 50-51.

⁷ ΥΠΕΘ (1998), "Ελληνική Οικονομία 1960 - 1997".

⁸ ΥΠΑΝ (2001), "Τουριστική Πολιτική 2000-2004, Στόχοι & Προοπτικές", σελ. 5.

⁹ WTTC (2002), "Travel & Tourism Economic Research - Satellite Account Tables-Countries".

Η Απασχόληση στα Καταλύματα

Για τον υπολογισμό της απασχόλησης στον κλάδο των καταλυμάτων, (ξενοδοχεία και βοηθητικά καταλύματα¹⁰) υιοθετήθηκε η προσέγγιση του Πανεπιστημίου Αιγαίου και ακολουθήθηκε η παρακάτω διαδικασία:

Βασική μεταβλητή αναφοράς είναι η "ξενοδοχειακή κλίση" η οποία μπορεί να μετρηθεί με ακρίβεια, ενώ η μεταβλητή "κλίση σε βοηθητικά καταλύματα" περιλαμβάνει μόνο τα καταγεγραμμένα (νόμιμα) καταλύματα αυτής της μορφής. Στην κατηγορία «Καταλύματα» δεν έχουν υπολογιστεί άλλες μορφές καταλυμάτων που δεν εντάσσονται στην ξενοδοχία αλλά παρέχουν διαμονή σε τουρίστες, όπως για παράδειγμα τα κάμπινγκς.

Χρησιμοποιήθηκαν τα στοιχεία και οι πληροφορίες από την μελέτη της ICAP¹¹ η οποία εμφανίζει ποσοτικά στοιχεία απασχόλησης ανά επιχείρηση.

Διενεργήθηκε κατά το έτος 2001, έρευνα από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου για την δημιουργία του συντελεστή «Απασχολούμενοι ανά Κλίση», (Α/Κ) στα ξενοδοχεία. Η έρευνα έγινε σε δείγματα που φθάνουν για τις ανά κατηγορία δυναμικότητες σε κλίσεις μέχρι το 37% της ΑΑ, το 21% της Α, το 9% της Β, το 7% της Γ και το 5% αντίστοιχα για τις Δ και Ε.

Η έρευνα έδωσε τα παρακάτω αποτελέσματα:

Πίνακας 2

Συντελεστές Α/Κ σε Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις ανά Κατηγορία

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ Α/Κ
ΑΑ	0,315
Α	0,195
Β	0,170
Γ	0,130
Δ	0,080
Ε	0,080

Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας εμπλουτίστηκαν με στοιχεία προηγούμενων ερευνών όσον αφορά στα ακόλουθα:

- τον δείκτη «Απασχολούμενους ανά Κλίση» σε βοηθητικά καταλύματα
- τον δείκτη «Απασχολούμενους επιχειρηματίες ανά επιχειρηματική μονάδα»

Συσχετίζοντας τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα με τις ξενοδοχειακές δυναμικότητες σε κλίσεις για το 2000, υπολογίζουμε την απασχόληση στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις.

Πίνακας 3

Απασχόληση στις Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις, 2000

Κατηγορίες Ξενοδοχείων	Σύνολο Μονάδων	Σύνολο Κλινών	Συντελεστής Α/Κ	Απασχόληση (άτομα)
ΑΑ	83	36.117	0,315	11.376
Α	792	149.782	0,195	29.207
Β	1.499	145.097	0,17	24.666
Γ	4.027	209.414	0,13	27.224
Δ	1.080	36.882	0,08	2.950
Ε	592	16.698	0,08	1.336
ΣΥΝΟΛΑ	8.073	593.990	περίπου 0,163	96.759

Οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στην Ελλάδα το 2000 απασχολούσαν 96.759 εργαζόμενους

Πηγή: Για τις ξενοδοχειακές δυναμικότητες: ΙΕΕ (2001)
Για τους συντελεστές: Ζαχαράτος, Τσάρτας, (2002)

¹⁰ Ος «Βοηθητικά Καταλύματα» εννοούνται τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα.
¹¹ ICAP (2000), "Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός-2000".

Παρατηρήσεις

- α. Οι συντελεστές [Α/Κ] είναι υπολογισμένοι στο σύνολο των δυναμικοτήτων κάθε κατηγορίας και δεν διαφαίνονται οι διακυμάνσεις που προκύπτουν με βάση:
- την εποχική ή συνεχή λειτουργία τους,
 - την διαφοροποίηση του προϊόντος που παρέχουν.
- β. Περισσότερο από 65% της συνολικής απασχόλησης στον ξενοδοχειακό κλάδο ενεργοποιείται σε εποχική βάση με σημαντικό άνοιγμα χρονικής διαφοροποίησης από περιοχή σε περιοχή (από 3 έως 8 μήνες), με βάση τα στοιχεία εποχικής λειτουργίας.

Για τα Βοηθητικά Καταλύματα ο συντελεστής [Α/Κ] (Απασχολούμενοι ανά Κλίνη) υπολογίστηκε από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου στο 0,06. Με βάση τα στοιχεία του ΥΠΑΝ¹², για 27.435 επιχειρήσεις με 414.916 κλίνες, υπολογίζουμε άμεση απασχόληση 24.895 ατόμων σε αυτή τη μορφή καταλυμάτων.

Άμεση Απασχόληση στα Βοηθητικά Καταλύματα, 2000

Πίνακας 4

Αριθμός Επιχειρήσεων	27.435
Αριθμός Κλινών	414.916
Συντελεστής Α/Κ	0,06
Απασχολούμενοι	24.895

Τα αναφερόμενα πιο πάνω μεγέθη απασχόλησης, συνιστούν στην ολότητά τους μισθωτούς. Πέραν όμως από τους μισθωτούς, σημαντικό μέγεθος για την απασχόληση προκαλείται και από τους επιχειρηματίες που εργάζονται στις επιχειρήσεις τους. Η έρευνα του Πανεπιστημίου Αιγαίου κατέληξε σε έναν κοινό συντελεστή απασχολούμενου επιχειρηματία ανά μονάδα καταλύματος, ανεξαρτήτως κατηγορίας και μορφής, της τάξεως (1,40). Ο υπολογισμός καταλήγει σε επιπρόσθετη απασχόληση, για όλο το φάσμα του κλάδου καταλύματος μεγέθους, περίπου, 49.711 ατόμων.

Άμεση Απασχόληση Επιχειρηματιών στα Καταλύματα, 2000

Πίνακας 5

Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις	8.073
Ενοικιαζόμενα Δωμάτια & Διαμερίσματα	27.435
Σύνολο Μονάδων	35.508
Επιχειρηματίες / Μονάδα	1,40
Σύνολο Απασχολούμενων Επιχειρηματιών	49.711

Συνοψίζοντας όλα τα μεγέθη που προκύπτουν από την ανωτέρω ανάλυση, η άμεση απασχόληση στον τομέα των καταλυμάτων υπολογίζεται σε 171.365 άτομα (Πίνακας 6, σελ 14).

¹² ΥΠΑΝ (2001), "Τουριστική Πολιτική 2000-2004, Στόχοι & Προοπτικές", σελ 7.

Είδος Καταλύματος	Αριθμός Επιχειρήσεων	Κλίνες	Σχέση εργασίας	Ατομα ανά κατηγορία	Σύνολο Απασχόλησης
Ξενοδοχεία	8.073	593.990	Μισθωτοί Επιχειρηματίες	96.759 11.302	171.365
Βοηθητικά Καταλύματα	27.435	414.916	Μισθωτοί Επιχειρηματίες	24.895 38.409	

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε ότι, όπως προκύπτει από τους ανωτέρω υπολογισμούς, η απασχόληση που δημιουργείται από τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις είναι, αναλογικά, σημαντικά μεγαλύτερη από εκείνη που δημιουργείται από τα βοηθητικά καταλύματα.

Συγκεκριμένα, οι συντελεστές απασχόλησης [Α/Κ] για τους μισθωτούς στην περίπτωση των ξενοδοχείων είναι από 0,315 έως 0,080 ενώ στην περίπτωση των βοηθητικών καταλυμάτων είναι 0,06. Έτσι, συγκεντρικώς, παρατηρούμε ότι για κάθε εκατό (100) ξενοδοχειακές κλίνες προκύπτει απασχόληση με εξαρτημένη σχέση εργασίας σε 16 άτομα, ενώ για κάθε εκατό (100) κλίνες σε βοηθητικά καταλύματα, προκύπτει απασχόληση για έξι (6) άτομα.

Η απασχόληση που προκαλείται από τον τουρισμό πορεύεται κατ' αναλογία με την εξέλιξη των δυναμικότητων της κλασικού τύπου ξενοδοχίας και τη σχέση αυτής με τα μεγέθη των βοηθητικών καταλυμάτων, η οποία σχέση, είναι και ο βασικός παράγων διαμόρφωσης του συνολικού συντελεστή Απασχόληση / Κλίνη, στον κλάδο «Κατάλυμα».

Αυτό σημαίνει ότι, αν από μια πολιτική απασχόλησης το ζητούμενο είναι η δημιουργία περισσότερων νέων θέσεων απασχόλησης, τότε θα πρέπει να δοθεί κατεύθυνση τουριστικής πολιτικής με προτεραιότητα στην βελτίωση της σχέσης ξενοδοχειακών κλινών προς κλίνες Βοηθητικών καταλυμάτων, υπέρ της κλασικής ξενοδοχίας.

Για κάθε 100
ξενοδοχειακές κλίνες
προκύπτει
απασχόληση με
εξαρτημένη σχέση
εργασίας σε 16
άτομα, ενώ για
κάθε 100 κλίνες σε
βοηθητικά
καταλύματα,
προκύπτει
απασχόληση για
6 άτομα

Η κατηγορία «Πρακτορεία» συντίθεται από μια πληθώρα επιχειρήσεων, συνήθως μικρού επιχειρηματικού-λειτουργικού μεγέθους, ο αριθμός των οποίων φθάνει περίπου τις 4.500 μονάδες¹³ με συνεχείς αυξομειώσεις, γεγονός που θέτει το συνολικό αριθμό σε συνεχή αναγκαιότητα επιβεβαίωσης.

Οι αυξομειώσεις αυτές οφείλονται στο γεγονός ότι για ένα μεγάλο μέρος του συνόλου αυτών των επιχειρήσεων, καταγράφεται ένας μέσος όρος ζωής που δεν ξεπερνά τα 10 έτη, διάστημα πολύ μικρότερο από αυτό που παρατηρείται στο ξενοδοχειακό κλάδο, στον οποίο η διάρκεια ζωής των μονάδων του καλύπτει κατ' ελάχιστον 1,9 γενιά επιχειρηματιών (Ζαχαράτος, Τσάρτας, 2002).

Για τις ανάγκες της έρευνας και με κριτήρια: τόπο λειτουργίας, διάρκεια λειτουργίας και λειτουργία παραρτημάτων, η κατηγορία «Πρακτορεία» χωρίστηκε σε τρεις ομάδες για τις οποίες υπολογίσθηκαν οι συντελεστές απασχόλησης (Α/Π) και στη συνέχεια ο αριθμός των απασχολούμενων.

Συγκεκριμένα:

- Η πρώτη (Α) ομάδα συγκροτείται από περίπου 65 επιχειρήσεις οι οποίες βρίσκονται συγκεντρωμένες στις κύριες τουριστικές περιοχές της χώρας, και υποστηρίζουν τις επιχειρηματικές δραστηριότητές τους με ένα δίκτυο 150 παραρτημάτων, υπό μορφή αυτόνομων επιχειρηματικών μονάδων.

Η μελέτη του Πανεπιστημίου Αιγαίου δίνει έναν συντελεστή απασχολούμενων ανά επιχείρηση περίπου 33,5 ως μόνιμου προσωπικού και επομένως, ένα συνολικό αριθμό 2.178 ατόμων. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ομάδα αυτή, χρησιμοποιεί κατά τη θερινή περίοδο εποχική απασχόληση με συντηρητικά υπολογιζόμενη σχέση μόνιμου / εποχικού προσωπικού 1/1,8 και επομένως, 3.919 άτομα κατά τη θερινή περίοδο.

- Η δεύτερη (Β) ομάδα που συγκροτείται από τις υπόλοιπες, μικρού μεγέθους επιχειρήσεις, διακρίνεται σε δύο υποομάδες, ανάλογα με τη λογική και την εποχικότητα λειτουργίας τους.
 - Η πρώτη υποομάδα (Β1) συγκροτείται από περίπου 660 επιχειρήσεις εσωτερικού τουρισμού και απασχολώντας σε εντατική βάση τον επιχειρηματία - ιδιοκτήτη με συντελεστή 1,4 και μισθωτούς 1,3 προκαλεί συνολική μόνιμη απασχόληση 1.782 ατόμων.
 - Η δεύτερη υποομάδα (Β2) με περίπου 3.940 μονάδες και συντελεστές απασχολούμενου επιχειρηματία ανά επιχείρηση περίπου 1,2 και απασχολούμενων ανά επιχείρηση 1,7 άτομα κατά την περίοδο πλήρους λειτουργίας δίνει ένα συνολικό αριθμό 11.426 (4.728 και 6.698) ατόμων.

Έτσι, διαμορφώνεται ένα συνολικό μέγεθος για την άμεσα προκαλούμενη απασχόληση στον κλάδο των πρακτορείων, 19.305 άτομα. (Πίνακας 7).

Συντελεστές Απασχόλησης (Α/Π) & Αριθμός Απασχολούμενων στα Πρακτορεία, 2000

Πίνακας 7

Ομάδα	Αριθμός Επιχειρήσεων	Σχέση Απασχόλησης	Α/Π	Αριθμός Απασχολούμενων
Α	65	Μόνιμη	33,5	2.178
		Εποχική	60,3	3.919
Β1	660	Επιχειρηματίες	1,4	924
		Εργαζόμενοι	1,3	858
Β2	3.940	Επιχειρηματίες	1,2	4.728
		Εργαζόμενοι	1,7	6.698
Σύνολα	4.665			19.305

¹³ΥΠΑΝ (2001), "Τουριστική Πολιτική 2000-2004, Στόχοι & Προοπτικές", σελ. 8.

Τα τουριστικά
πρακτορεία στην
Ελλάδα το 2000
απασχολούσαν
19.305 άτομα

Η καταγραφή των μεγεθών που έγινε από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, για την απασχόληση στις μεταφορές αφορά στις επιχειρήσεις οδικών τουριστικών μεταφορών και στα γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων ΙΧ χωρίς οδηγό.

Σε ό,τι αφορά τις αεροπορικές επιχειρήσεις, τις επιχειρήσεις που παρέχουν επίγεια εξυπηρέτηση και τις ακτοπλοϊκές, τα σχετικά στοιχεία συγκεντρώθηκαν μετά από πρωτογενή έρευνα του ΣΕΤΕ, σε συνεργασία με επιχειρήσεις και φορείς των αντίστοιχων κλάδων.

Επίγειες Μεταφορές

Σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΑΝ¹⁴ λειτουργούν 738 τουριστικές επιχειρήσεις οδικών τουριστικών μεταφορών, για τις οποίες σχετικά πρόσφατη και εκτός μελέτης διενεργηθείσα δειγματοληψία, από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, στο 7,5% των μονάδων του κλάδου έδωσε συντελεστές απασχολούμενου προσωπικού και επιχειρηματία-ιδιοκτήτη ανά επιχειρηματική μονάδα αντίστοιχα 2,7 και 1,1 και επομένως άμεση απασχόληση μεγέθους 2.805 ατόμων.

Για τα γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων Ι.Χ. χωρίς οδηγό, τα οποία σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΑΝ¹⁴ φθάνουν τα 1.455, οι σχετικά πρόσφατα υπολογισμένοι συντελεστές απασχολούμενων και επιχειρηματία-ιδιοκτήτη ανά μονάδα, φθάνουν αντίστοιχα 2,1 και 1,1. Τα δεδομένα αυτά μας επιτρέπουν να θεωρούμε, ότι η συνολικά άμεσα προκαλούμενη απασχόληση στον κλάδο φθάνει τα 4.657 άτομα. (Ζαχαράτος, Τσάρτας, 2002)

Πίνακας 8

Απασχόληση στις Επίγειες Μεταφορές, 2000

Είδος Επιχείρησης	Αριθμός Επιχειρήσεων	Σχέση Εργασίας	Συντελεστής	Αριθμός
Οδικές Μεταφορές	738	Μισθωτοί	2,7	1.993
		Επιχειρηματίες	1,1	812
Ενοικιάσεις Αυτοκινήτων	1455	Μισθωτοί	2,1	3.056
		Επιχειρηματίες	1,1	1.601
Σύνολα	2193			7.462

Αερομεταφορές

Για τις αεροπορικές επιχειρήσεις, καταγράφονται τα ακόλουθα μεγέθη απασχόλησης:

Ολυμπιακή Αεροπορία

Τα στοιχεία αναφέρονται στο 2002. Τη χρονιά εκείνη ο αριθμός των απασχολούμενων στην ΟΑ ήταν μικρότερος αυτού του 2000. Κατά συνέπεια, και εν γνώσει μας, υποτιμούμε ελαφρά τον συνολικό αριθμό των απασχολούμενων του κλάδου, όμως στην προσέγγιση κατά τάξη μεγέθους δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικό.

Κατά το 2002, οι απασχολούμενοι στην ΟΑ ήταν:

Μόνιμοι υπάλληλοι	5.024
Εποχιακοί υπάλληλοι	3.300
Υπάλληλοι εξωτερικού	624

Απασχολούμενοι στις θυγατρικές (Αεροπλοΐα, Μακεδονικές Αερογραμμές, Γαλιλαίος): 1.150

Τα αντίστοιχα στοιχεία (για το 2000 όμως) για την AEGEAN ήταν: 660 άτομα και για την CRONUS (επίσης το 2000) 567 άτομα στην Ελλάδα και 50 στο εξωτερικό.

¹⁴ ΥΠΑΝ (2001), "Τουριστική Πολιτική 2000-2004, Στόχοι & Προοπτικές", σελ. 8.

Εταιρείες επίγειας εξυπηρέτησης

Σύμφωνα με στοιχεία του ΣΑΑΕ (Σύνδεσμος Αντιπροσώπων Αεροπορικών Εταιρειών), ο αριθμός των απασχολούμενων στις εταιρείες επίγειας εξυπηρέτησης (για το 2003) ήταν 1.435. (Η διαφορά με το 2000 δεν θα επηρεάσει τα συνολικά μεγέθη της απασχόλησης)

Αθροίζοντας, καταλήγουμε σε συνολική απασχόληση 12.136 ατόμων στον κλάδο των αερομεταφορών, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί.

Απασχόληση στις Αερομεταφορές, 2000

Πίνακας 9

Ολυμπιακή Αεροπορία	8.324
Θυγατρικές ΟΑ	1.150
Aegean	660
Cronus	567
Επίγεια εξυπηρέτηση	1.435
Σύνολο	12.136

Θαλάσσιες Μεταφορές

Σύμφωνα με στοιχεία της Ένωσης Εφοπλιστών Ακτοπλοΐας, οι απασχολούμενοι ως πληρώματα και ως προσωπικό των ναυτιλιακών επιχειρήσεων στο χώρο της επιβατηγού ακτοπλοΐας¹⁵, είναι 12.000 άτομα.

Η ζήτηση για τις υπηρεσίες της επιβατηγού ακτοπλοΐας που αφορά στον τουρισμό εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύει, κατ' ελάχιστον, περί το 60% της συνολικής ζήτησης. Η εκτίμηση αυτή γίνεται λαμβάνοντας υπόψη τους έλληνες και αλλοδαπούς επισκέπτες που χρησιμοποιούν την επιβατηγού ακτοπλοΐα για το ταξίδι προς και από τους προορισμούς που εξυπηρετεί.

Συνεπώς η απασχόληση που δημιουργείται/αντιστοιχεί από/στην τουριστική ζήτηση είναι περίπου 7.200 άτομα.

Αντίστοιχα στις επιχειρήσεις του κλάδου των επιβατηγών πλοίων¹⁶, σύμφωνα με στοιχεία της Ένωσης Εφοπλιστών Επιβατηγών Πλοίων, απασχολούνται περί τα 8.000 άτομα, ως προσωπικό πλοίων και γραφείων.

Με συντηρητικές εκτιμήσεις το 30% της ζήτησης, κατ' ελάχιστον, αφορά στον τουρισμό, συνεπώς οι απασχολούμενοι στα επιβατηγά πλοία λόγω τουρισμού εκτιμώνται στους 2.400.

Έτσι, συνολικά για τον κλάδο των θαλάσσιων μεταφορών, η απασχόληση εκτιμάται στα 9.600 άτομα.

Απασχόληση στις Τουριστικές Επιχειρήσεις Μεταφορών, 2000

Πίνακας 10

Επίγειες Μεταφορές	Πούλμαν	2.805
	Ενοικιαζόμενα Αυτ/τα	4.657
Αεροπορικές Μεταφορές	Αεροπορικές εταιρείες	10.701
	Επίγεια Εξυπηρέτηση	1.435
Θαλάσσιες Μεταφορές	Ακτοπλοΐα	7.200
	Επιβατηγά	2.400
Σύνολο		29.198

¹⁵ Δρομολόγια εσωτερικού.

¹⁶ Ελλάδα - Ιταλία.

Για τις ανάγκες της έρευνας εντάχθηκαν σε αυτή την κατηγορία τα ναυλομεσιτικά γραφεία, ένα μέρος των επιχειρήσεων εστίασης και καφέ καθώς και οι διπλωματούχοι ξεναγοί.

Η προκύπτουσα απασχόληση δεν είναι αποτέλεσμα καταγραφής αλλά συνδυασμός στοιχείων και εκτιμήσεων. Συγκεκριμένα για τα 200 ναυλομεσιτικά γραφεία, παρά το ότι δεν διενεργήθηκε ειδική έρευνα, η εκτίμηση του Πανεπιστημίου Αιγαίου είναι ότι ένας συνολικός συντελεστής 2,2 μπορεί να θεωρηθεί συντηρητικά αποδεκτός με συνακόλουθη απόρροια τα 440 άτομα απασχολούμενα στον κλάδο αυτό.

Ακόμη συνυπολογίστηκαν:

- Οι 2.000 περίπου διπλωματούχοι ξεναγοί¹⁷, οι οποίοι ενεργοποιούνται στον τομέα του τουρισμού ως ατομικοί ελεύθεροι επαγγελματίες.
- Οι εποχικά απασχολούμενοι στον κλάδο της εστίασης και καφέ (κατηγορία 6 αντίστοιχα ΣΤΑΚΟΔ -91 και -80). Οι μονάδες του κλάδου αυτού, με βάση αποτελέσματα ειδικής καταγραφής στο Νομό Δωδεκανήσου και την Κρήτη, φθάνουν με συντηρητικούς υπολογισμούς το 24,6% του συνόλου των μονάδων εστίασης στη χώρα (σύγκριση: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1997, ΕΣΥΕ, 2000). Το ποσοστό αυτό επιτρέπει ένα, αναλογικά προς το σύνολο των απασχολούμενων στην εστίαση, μέγεθος της τάξης των περίπου 33.000 ατόμων.

Πίνακας 11

Απασχόληση στις Συναφείς Τουριστικές Επιχειρήσεις & Επαγγέλματα, 2000

Είδος Επιχείρησης	Αριθμός Απασχολουμένων
Ναυλομεσιτικά Γραφεία	440
Διπλωματούχοι Ξεναγοί	2.000
Εστίαση-Καφέ	33.000
ΣΥΝΟΛΟ	35.440

Η απασχόληση στις συναφείς τουριστικές επιχειρήσεις και επαγγέλματα στην Ελλάδα το 2000 ήταν 35.440 άτομα

¹⁷ ΥΠΑΝ (2001), "Τουριστική Πολιτική 2000-2004, Στόχοι & Προοπτικές", σελ. 8.

Προσέγγιση της Συνολικής Τουριστικής Απασχόλησης

Η άμεση απασχόληση στον τουρισμό το 2000, όπως αναλύεται ανά κλάδο τουριστικής δραστηριότητας και μορφή εργασιακής σχέσης (μισθωτός, επιχειρηματίας, ελεύθερος επαγγελματίας), ανέρχεται συνολικά σε 255.308 άτομα. Το μέγεθος αυτό, είναι ενδεικτικό μόνο για τις τουριστικές δραστηριότητες που περιγράφονται και αναλύονται στην μελέτη με βάση τις σχετικές παραδοχές.

Στο μέγεθος των 255.308 ατόμων άμεσης τουριστικής απασχόλησης, θα πρέπει να προστεθεί ένα ποσοστό της τάξης του 35% (με βάση τη μελέτη του Πανεπιστημίου Αιγαίου), το οποίο αφορά την Μερική Απασχόληση, η οποία για το 2000 εκτιμάται σε 89.358 άτομα.

Επίσης πρέπει να υπολογιστεί και η συνολική Έμμεση Απασχόληση που προκαλείται από τον τουρισμό, η οποία λόγω της πολλαπλασιαστικής δράσης του Τουρισμού, εκτιμάται ότι είναι μεγαλύτερη από την άμεση απασχόληση.

Σύμφωνα πάντα με την μελέτη του Πανεπιστημίου Αιγαίου, η σχέση Έμμεσης (ΕΑ) προς Άμεση Απασχόληση (ΑΠΑ) υπολογίζεται στο 1:0,55. Έτσι στο σύνολο των 255.308 άμεσα απασχολούμενων στον τουρισμό, θα πρέπει να προστεθούν και 464.196 έμμεσα απασχολούμενοι. Δηλαδή, σύνολο άμεσης, έμμεσης και μερικής απασχόλησης, 808.862 άτομα.

Αναλυτικά και συγκεκριμένα:

Συνολική Απασχόληση στον Τουρισμό, 2000

Άμεση Πλήρης Απασχόληση (ΑΠΑ)	Ξενοδοχειακά Καταλύματα	96.759
	Βοηθητικά Καταλύματα	24.895
	Επιχειρηματίες Κλάδου Καταλυμάτων	49.711
	Πρακτορεία	19.305
	Οδικές Μεταφορές	7.462
	Αεροπορικές Μεταφορές	12.136
	Θαλάσσιες Μεταφορές	9.600
	Λοιπές Τουριστικές Επιχειρήσεις	35.440
	Σύνολο ΑΠΑ	255.308
Άμεση Μερική Απασχόληση (ΑΜΑ)	$ΑΜΑ = ΑΠΑ * 35\%$	89.358
Έμμεση Απασχόληση (ΕΑ)	$ΕΑ / ΑΠΑ = 1 / 0,55$	464.196
Γενικό Σύνολο	$ΑΠΑ + ΑΜΑ + ΕΑ$	808.862

Πίνακας 12

Η συνολική απασχόληση στον Τουρισμό στην Ελλάδα το 2000 ήταν 808.862 άτομα

Η υπόθεση «όσο μεγαλύτερος ο αριθμός των αφίξεων, τόσο περισσότερες θα είναι οι θέσεις απασχόλησης», παρ' ότι αγνοεί τις διανυκτερεύσεις και άλλες ποιοτικές μεταβλητές, έχει σαφέστατα μια λογική βάση. Στην ποσοτική προσέγγιση, πρέπει να ληφθεί υπόψη και ένα ποιοτικό κριτήριο, το οποίο επηρεάζει τον αριθμό των θέσεων απασχόλησης και αυτό είναι το πρότυπο της τουριστικής ανάπτυξης και ιδιαίτερα οι δυναμικότητες και τα είδη των καταλυμάτων.

Παρατηρώντας τους συντελεστές ανά κλίνη (Α/Κ) που χρησιμοποιήθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο για τον υπολογισμό της απασχόλησης στον κλάδο των Καταλυμάτων, διαπιστώνουμε σημαντικές διαφορές. Από 0,315 για ξενοδοχεία πολυτελείας, έως 0,080 για ξενοδοχεία χαμηλών κατηγοριών (Δ-Ε), ενώ για τα βοηθητικά καταλύματα είναι ακόμα χαμηλότερα στο 0,060. Αυτό οδήγησε στο συμπέρασμα ότι η εξέλιξη του μεγέθους της απασχόλησης που προκαλείται από τον τουρισμό, συνδέεται κατ' αναλογία, όχι μόνο με την μεταβολή των αφίξεων, αλλά και με την εξέλιξη των δυναμικότητων της κλασικού τύπου ξενοδοχίας και τη σχέση αυτής με τα μεγέθη των βοηθητικών καταλυμάτων.

Για να γίνει περισσότερο κατανοητό το παραπάνω συμπέρασμα, ας παρατηρήσουμε τον Πίνακα 13 που ακολουθεί. Στον πίνακα παρουσιάζονται οι συντελεστές απασχόλησης ανά κλίνη και κατηγορία. Με αναγωγή της απασχόλησης για κάθε 100 κλίνες προκύπτει η δημιουργούμενη απασχόληση, ανάλογα με την κατηγορία καταλύματος.

Έτσι για 100 νέες κλίνες στην κατηγορία ξενοδοχείων ΑΑ δημιουργείται άμεσα απασχόληση για 32 άτομα, στην κατηγορία Α, για 20 άτομα κλπ. Στο άλλο άκρο, στα Βοηθητικά καταλύματα η απασχόληση είναι μόνο 6 άτομα.

Αυτή η μεγάλη διαφοροποίηση, σαν μεταβλητή της πολιτικής απασχόλησης, πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη στην διαμόρφωση της αναπτυξιακής πολιτικής για τον Ελληνικό Τουρισμό.

Πίνακας 13

Απασχόληση ανά Κατηγορία και Είδος Καταλύματος,
(για 100 κλίνες)

100 κλίνες σε	Συντελεστής Α / Κ	Θέσεις Απασχόλησης
Ξενοδοχείο ΑΑ	0,315	32
Α	0,195	20
Β	0,17	17
Γ	0,13	13
Δ & Ε	0,08	8
Σύνολο Ξενοδοχίας	0,163	16
Βοηθητικά καταλύματα	0,06	6

Εκτιμήσεις για το Μέγεθος της Απασχόλησης στον Ελληνικό Τουρισμό μέχρι το 2010

Είναι γνωστές οι δυσκολίες υπολογισμού της απασχόλησης σήμερα, όταν τα τρέχοντα μεγέθη του τουρισμού είναι λίγο πολύ γνωστά. Κατανοεί λοιπόν κάποιος την δυσκολία του εγχειρήματος εκτίμησης της απασχόλησης με χρονικό ορίζοντα το 2010. Είναι προφανές, ότι πρέπει να συνεκτιμηθούν μια σειρά μεταβλητές, οι οποίες είναι κατ' ελάχιστο οι εξής:

- Αριθμός αφίξεων και διανυκτερεύσεων
- Αριθμός καταλυμάτων και αναλογία μεταξύ κλασικής ξενοδοχίας & βοηθητικών καταλυμάτων
- Αριθμός επιχειρήσεων στους υπόλοιπους τουριστικούς κλάδους
- Ποιοτική διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς
- Μεταβολή της παραγωγικότητας εργασίας στον τουριστικό τομέα
- Αλλαγές στο πλαίσιο των εργασιακών σχέσεων

Οι εκτιμήσεις για τις ανωτέρω μεταβλητές προϋποθέτουν την μελέτη και εκτίμηση μιας σειράς άλλων επί μέρους μεταβλητών, και σε σημαντικό βαθμό μάλιστα εξωγενών, της ελληνικής οικονομίας όπως π.χ. η εξέλιξη της διεθνούς τουριστικής ζήτησης. Έτσι το όλο εγχείρημα φαντάζει εξαιρετικά δύσκολο αν όχι αδύνατο.

Όμως, ακόμα και με αυτούς τους περιορισμούς, μπορεί να γίνει μια αρκετά ικανοποιητική εκτίμηση. Η μεθοδολογία μας ακολουθεί δύο προσεγγίσεις: η πρώτη, σχετίζεται με την ανάπτυξη της κλασικής ξενοδοχίας με σημείο αναφοράς την ξενοδοχειακή κλίνη και η δεύτερη, στηρίζεται στον δείκτη «παραγωγικότητα στην εξυπηρέτηση επισκεπτών» στα ξενοδοχεία και εστιατόρια.

Α. Υπολογισμός της συνολικής απασχόλησης του τουριστικού τομέα με βάση την εξέλιξη των ξενοδοχειακών κλινών

Είναι γνωστό ότι η βασικότερη παράμετρος αναφοράς στα μεγέθη της τουριστικής προσφοράς είναι η ξενοδοχειακή κλίνη. Σε προηγούμενο κεφάλαιο υπολογίσαμε την απασχόληση που δημιουργείται στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. Παράλληλα, μια σειρά επιχειρήσεων αναπτύσσεται στην αλυσίδα παραγωγής του τουριστικού προϊόντος και δημιουργεί μια συνολική απασχόληση για τον τουριστικό κλάδο.

Ο συνολικός αριθμός των απασχολούμενων στον τουρισμό, κατά το 2000, υπολογίστηκε σε 808.862 άτομα. Την χρονιά αυτή ευρίσκοντο σε λειτουργία 593.990 ξενοδοχειακές κλίνες. Συνδέοντας τον αριθμό των κλινών με τα μεγέθη της απασχόλησης για το 2000, προκύπτουν οι εξής συντελεστές που συνδέουν την συνολική απασχόληση στον τουρισμό με τις ξενοδοχειακές κλίνες, όπως φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί:

Συντελεστές Συνολικής Απασχόλησης στον Τουρισμό σε Συνάρτηση του Αριθμού των Ξενοδοχειακών Κλινών, 2000

Πίνακας 14

Κλίνες: 593.990 (2000)	Απασχόληση	Απασχολούμενοι	Συντελεστής Α/Κ
	Αμεση	255.308	0,43
	Μερική	89.358	0,15
	Έμμεση	464.196	0,78
	Σύνολο	808.862	

Επιχειρώντας μια εκτίμηση για τις νέες θέσεις απασχόλησης για το 2010, θα πρέπει κατ'αντιστοιχία να ακολουθήσουμε τον ίδιο τρόπο υπολογισμού.

Στη μελέτη του ΣΕΤΕ, «Ελληνικός Τουρισμός 2010: Στρατηγική & Στόχοι», (Β' Έκδοση, 2003) ετέθη ο στόχος των 20,3 εκ αφίξεων για το 2010. Επίσης υπολογίστηκε ότι, με διαφορετικό μοντέλο εποχικότητας από αυτό της δεκαετίας 1990-2000, η εξυπηρέτηση της ζήτησης θα χρειασθεί 157.382 νέες ξενοδοχειακές κλίνες. Άρα, ο στόχος για τη δυναμικότητα σε ξενοδοχειακές κλίνες κατά το 2010 είναι οι 751.372 (593.990 το 2000, συν 157.382 αυτές που θα έχουν προστεθεί μεταξύ 2000 και 2010).

Χρησιμοποιώντας τους συντελεστές Α/Κ που προέκυψαν στον προηγούμενο πίνακα, προσεγγίζουμε την συνολική απασχόληση στον τουρισμό κατά το 2010, και η οποία εκτιμάται στα 1.021.865 άτομα.

Πίνακας 15

Συντελεστές Συνολικής Απασχόλησης στον Τουρισμό σε Συνάρτηση του Αριθμού των Ξενοδοχειακών Κλινών, 2010

Κλίνες: 751.372 (Στόχος 2010)	Απασχόληση	Συντελεστής Α/Κ	Απασχολούμενοι
	Άμεση		0,43
Μερική		0,15	112.706
Έμμεση		0,78	586.070
Σύνολο			1.021.865

Παρατηρούμε ότι μεταξύ 2000 (808.862 απασχολούμενοι) και 2010 (1.021.865 απασχολούμενοι κατ'εκτίμηση), η ποσοστιαία αύξηση είναι 26,3%. Σε απόλυτους αριθμούς, δημιουργούνται 213.003 νέες θέσεις εργασίας, αριθμός ο οποίος αντιστοιχεί στο 50,7% του αριθμού ανέργων κατά το 2002.

(Ο αριθμός των ανέργων κατά το 2002 ήταν 420.100)¹⁸

Β. Υπολογισμός της συνολικής απασχόλησης του τουριστικού τομέα με βάση τον δείκτη «παραγωγικότητα στην εξυπηρέτηση επισκεπτών» στον κλάδο ξενοδοχείων - εστιατορίων

Ο δείκτης "παραγωγικότητα στην εξυπηρέτηση επισκεπτών", (στο εξής απλά «παραγωγικότητα» χωρίς να συγκρίνεται με άλλους δείκτες παραγωγικότητας διαφορετικού περιεχομένου) εκφράζει τον αριθμό των εξυπηρετούμενων τουριστών ανά απασχολούμενο. Ως εξυπηρετούμενοι θεωρούνται οι αφιχθέντες.

Προτού προχωρήσουμε στην εκτίμηση της παραγωγικότητας και στη συνέχεια της απασχόλησης, ας δούμε τον στόχο των αφίξεων για το 2010.

Πίνακας 16

Προβλέψεις και Στόχοι Αφίξεων, Ελλάδα, 2010

	Σενάρια & Στόχοι Αφίξεων 2010			
	WTTC (2002)	WTO	ΣΤΑΘΕΡΟ*	ΣΕΤΕ (στόχος αφίξεων)
Ετήσια Μεταβολή	4,70%	2,00%	3,97%	4,50%
Αφίξεις 2000	13.095.545	13.095.545	13.095.545	13.095.545
Αφίξεις 2010	20.729.575	15.963.396	19.328.761	20.336.981

* Σταθερό και ίσο με το ρυθμό ανάπτυξης 3,97% της περιόδου 1990 - 2000.

Πηγή: ΣΕΤΕ, Ελληνικός Τουρισμός 2010: Στρατηγική και Στόχοι, Β' Έκδοση, 2003

¹⁸ΕΣΥΕ, (2003), "Η Ελλάδα με αριθμούς - 2002".

Η "παραγωγικότητα", όπως την ορίσαμε στην προηγούμενη παράγραφο, εκτιμάται για το έτος 2000 σε 50,9 αφίξεις ανά απασχολούμενο στον κλάδο "Ξενοδοχεία - Εστιατόρια" (13.095.545 Αφίξεις και, σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ, εργαζόμενοι στον συγκεκριμένο κλάδο: 257.460 άτομα¹⁹).

Ο δείκτης στον οποίο αναφερόμαστε, αποτελεί συνάρτηση μιας σειράς μεταβλητών που χαρακτηρίζουν τον τουριστικό τομέα, όπως π.χ. το επίπεδο εκπαίδευσης και εμπειρίας των εργαζομένων, η ποιότητα των εγκαταστάσεων στις οποίες απασχολούνται και το επίπεδο εξυπηρέτησης που επιδιώκεται να προσφερθεί, το μέγεθος των μονάδων, οι προδιαγραφές λειτουργίας τους, ακόμα και ο τόπος εγκατάστασής τους. Οι επιδράσεις που ασκούνται από μεταβολές στις παραμέτρους αυτές στην "παραγωγικότητα", δεν είναι όλες προς την ίδια κατεύθυνση.

Στον Πίνακα 17, έχει καταχωρηθεί μια σειρά εκτιμήσεων για τις "νέες θέσεις απασχόλησης στον κλάδο Ξενοδοχείων - Εστιατορίων", σε αντιστοιχία με εναλλακτικά "σενάρια" αριθμού αφίξεων τουριστών στη περίοδο 2000-2010 και εναλλακτικές υποθέσεις για την πιθανή αύξηση της "παραγωγικότητας" των απασχολούμενων στον κλάδο αυτό.

Εκτιμήσεις Αριθμού Νέων Θέσεων Απασχόλησης, 2000 - 2010

Πίνακας 17

A. Παραγωγικότητα σταθερή στο επίπεδο του 2000				
	Σενάρια Αφίξεων 2010:			
	WTO 2,00%	Σταθερό 3,97%	ΣΕΤΕ 4,50%	WTTTC (2002) 4,70%
Αφίξεις 2010	15.963.396	19.328.761	20.336.981	20.729.575
Δείκτης Παραγωγικότητας	50,9	50,9	50,9	50,9
Απασχόληση 2010	313.623	379.740	399.548	407.261
Απασχόληση 2000	257.460	257.460	257.460	257.460
Νέες θέσεις Απασχόλησης	56.163	122.280	142.088	149.801

B. Μεταβολή (αύξηση) παραγωγικότητας (ΔΠ)					
		Σενάρια Αφίξεων 2010:			
		WTO 2,00%	Σταθερό 3,97%	ΣΕΤΕ 4,50%	WTTTC (2002) 4,70%
Αφίξεις 2010		15.963.396	19.328.761	20.336.981	20.729.575
ΔΠ	0%	56.163	122.280	142.088	149.801
	5%	41.480	104.502	123.382	130.734
	10%	27.601	87.696	105.700	112.711
	15%	15.419	72.946	90.181	96.892

Αν υποθέσουμε ότι η "παραγωγικότητα" δεν θα μεταβληθεί, τότε η πρόσθετη απασχόληση που συνοδεύει την εκτίμηση αφίξεων τουριστών κατά το έτος 2010, ακόμα και από το μετριοπαθέστερο από τα παραπάνω "σενάρια" ("σενάριο" WTO: 2% αύξηση ετησίως για τη περίοδο 2000-2010) θα είναι περίπου 56.000 άτομα το 2010, (βλ. Πίνακα 17). Υιοθετώντας, αντίθετα, το "αισιόδοξο" σενάριο WTTTC 2002, η αύξηση απασχόλησης που προκύπτει θα είναι (πάντα εφόσον η "παραγωγικότητα" δεν μεταβληθεί) περίπου 150.000 άτομα.

¹⁹0 αριθμός αυτός είναι ο σταθμικός μέσος των απασχολούμενων το 2000 ανά τρίμηνο (Α: 221.000, Β: 252.700, Γ: 267.200, Δ: 245.300) με συντελεστές στάθμησης τα ποσοστά αφίξεων 2000 ανά τρίμηνο (Ιαν. - Μαρ.: 5,56%, Απρ. - Ιουν.: 30,64%, Ιουλ. - Σεπ.: 51,19%, Οκτ. - Δεκ.: 12,62%).

Σχετικά με τις παραπάνω εκτιμήσεις, πρέπει να τονιστούν και τα εξής:

- Η "παραγωγικότητα", με την έννοια που της δόθηκε για τους συγκεκριμένους υπολογισμούς (αριθμός αφίξεων ανά απασχολούμενο στα ξενοδοχεία - εστιατόρια), μάλλον δεν πρόκειται να αυξηθεί, δεδομένου ότι ιστορικά κάτι τέτοιο δεν έχει παρατηρηθεί, αλλά επίσης και κυρίως λόγω της τάσης για προώθηση ποιοτικής βελτίωσης στις τουριστικές υπηρεσίες, γεγονός το οποίο συνεπάγεται αύξηση του αριθμού απασχολούμενων ανά εξυπηρετούμενο επισκέπτη - άρα και μείωση της παραγωγικότητας!
- Οι προβλεπόμενες αυξήσεις αφίξεων θα είναι εφικτές στον βαθμό που οι υποδομές κάθε τύπου θα είναι σε θέση να τις στηρίξουν. Το μέχρι τώρα τυπικό "εποχιακό πρότυπο" του ελληνικού τουρισμού ήδη προκαλεί έντονες πιέσεις στις υποδομές αυτές οι οποίες, πέραν ενός σημείου, δεν θα είναι σε θέση να ανταποκριθούν. Στη περίπτωση αυτή, αυξήσεις στις αφίξεις τουριστών θα είναι εφικτές μόνο στον βαθμό που η δυναμικότητα των υποδομών επεκτείνεται η/και στον βαθμό που το "εποχιακό πρότυπο" τροποποιείται με "διαπλάτυση" της σχετικής καμπύλης εποχιακής συγκέντρωσης.

Επανερχόμενοι στον Πίνακα 17, επιλέγουμε το σενάριο στοχοθέτησης του ΣΕΤΕ, βάση του οποίου εκτιμάται ότι οι νέες θέσεις απασχόλησης που θα προκύψουν μέχρι το 2010 στον κλάδο "Ξενοδοχεία - Εστιατόρια", θα είναι περίπου 142.000. Είναι προφανές ότι, αν οι κλάδοι αναφοράς των παραπάνω εκτιμήσεων διευρυνθούν, ώστε να περιληφθεί το σύνολο της "τουριστικής οικονομίας" (όπου σήμερα απασχολούνται σε δραστηριότητες σχετικές με τον τουρισμό, 2,5 - 3 περίπου φορές περισσότερα άτομα) τότε οι εκτιμήσεις για τις νέες θέσεις απασχόλησης που, με σχετικά μετριοπαθείς προβολές του ύψους των μελλοντικών αφίξεων τουριστών μπορούν να δημιουργηθούν στον τομέα του τουρισμού, αυξάνονται σημαντικά.

Συνδυάζοντας τις εκτιμήσεις Α και Β, μπορούμε να πούμε με ότι σαν τάξη μεγέθους μέχρι το 2010 μπορεί να έχουν δημιουργηθεί τουλάχιστον 150.000 νέες θέσεις απασχόλησης στον Τουρισμό, καλύπτοντας το 35% του σημερινού αριθμού ανέργων.

Η πολιτική απασχόλησης για τον Τουρισμό, πρέπει να στοχεύει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου. Αυτός ο στόχος εξειδικεύεται σε επιμέρους στόχους και συγκεκριμένα: α) ευελιξία στην αγορά εργασίας, β) εξορθολογικοποίηση κόστους και βελτίωση παραγωγικότητας και γ) διαθεσιμότητα ποσοτικά επαρκούς και κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού.

Ευελιξία στην αγορά εργασίας

Η τελική τιμή διάθεσης είναι ο πλέον καθοριστικός παράγων στην διαδικασία της απόφασης για αγορά των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Επίσης, η χρονική στιγμή της απόφασης για την αγορά πλησιάζει όλο και περισσότερο στην χρονική περίοδο της κατανάλωσης. Αυτό σημαίνει ότι αυξάνονται συνεχώς οι ανάγκες προσαρμογής της τουριστικής προσφοράς στην ζήτηση. Η ζήτηση χαρακτηρίζεται από εποχικότητα, περιοδικότητα και κυρίως από μεταβολές της τελευταίας στιγμής. Άρα, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη ευελιξίας. Από τους συντελεστές παραγωγής και διάθεσης του τουριστικού προϊόντος, ούτε τα αξιοθέατα, ούτε οι πάγιες εγκαταστάσεις μπορούν να αποτελέσουν συνιστώσες της ευελιξίας. Ο μοναδικός συντελεστής παραγωγής που μπορεί να προσαρμοσθεί προς αυτή την κατεύθυνση, είναι ο συντελεστής «εργασία». Άρα, το ζητούμενο είναι η ευελιξία της αγοράς εργασίας.

Η όποια ευελιξία εμφανίζει σήμερα η Ελληνική αγορά εργασίας, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό, στην παραοικονομία, η οποία διογκώθηκε από την παράνομη εργασία των οικονομικών μεταναστών που υπολογίζονται στους 700.000, τουλάχιστον (Παπαγεωργίου, Χασσίδ, 2003). Η αποδοχή, αν όχι η πρόσκληση και ενσωμάτωση των μεταναστών στην αγορά εργασίας, είναι πλέον αναγκαιότητα, δεδομένης της δημογραφικής εξέλιξης στην χώρα μας και σε συνδυασμό με την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των ασφαλιστικών ταμείων. Η εκπαίδευση και κατάρτιση των μεταναστών θα έπρεπε να αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας, προ και κατά την ένταξη τους στην αγορά εργασίας, και ιδιαίτερα εκείνων που απασχολούνται στους τομείς των υπηρεσιών.

Η ευελιξία στην αγορά εργασίας είναι μονόδρομος. Αυτό πρέπει να γίνει κατανοητό από όλους, αν θέλουμε να παραμείνουμε στην διεκδίκηση σοβαρών μεριδίων της διεθνούς τουριστικής αγοράς. Όλοι επιδιώκουμε την κοινωνική ευημερία και την βελτίωση της ποιότητας ζωής. Απαραίτητη προϋπόθεση γι' αυτό, είναι η ύπαρξη απασχόλησης, άρα η ύπαρξη ικανής ζήτησης.

Επί του πρακτέου λοιπόν, η καθιέρωση ευέλικτων μορφών εργασίας (μερική απασχόληση, προσωρινή απασχόληση) πρέπει να αποτελέσει άμεση προτεραιότητα στην κυβερνητική πολιτική.

Εξορθολογικοποίηση κόστους και βελτίωση παραγωγικότητας

Η εξορθολογικοποίηση του εργατικού κόστους συνδέεται με την μείωση των εργοδοτικών εισφορών, οι οποίες είναι δυσανάλογα μεγάλες στο συνολικό κόστος. Το ύψος της επιβάρυνσης, αποτελεί αντικίνητρο για την αύξηση της απασχόλησης στις τουριστικές επιχειρήσεις, οι οποίες και για 3-5 μήνες λειτουργίας δρουν σε ένα, αυξημένου επιχειρηματικού κινδύνου, περιβάλλον. Το κόστος για την κοινωνική ασφάλιση, αποτελεί στην Ελλάδα το 22,4% του συνολικού εργατικού κόστους, έναντι 20,9% του γενικού μέσου όρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το ίδιο ποσοστό με την Ελλάδα έχει η Ισπανία, ενώ η Πορτογαλία έχει χαμηλότερο (20,8%) (Παπαγεωργίου, Χασσίδ, 2003).

Το εργατικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος, δηλώνει το ποσοστό συμμετοχής της αμοιβής του συντελεστή «εργασία» στο συνολικό κόστος παραγωγής των υπηρεσιών. Στο βαθμό που το ποσοστό αυτό αποτελεί, για δραστηριότητες εντάσεως εργασίας όπως ο τουρισμός, σημαντικό τμήμα του συνολικού κόστους, χρησιμοποιείται, υπό προϋποθέσεις, και ως δείκτης ανταγωνιστικότητας. Με βάση το 100 για την χώρα μας, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, είναι μόλις 43 για την Ισπανία, 63 για την Πορτογαλία και 73 για την Γαλλία, το αντίστοιχο για τη Ιταλία είναι 167 (Πατσουράτης, 2002).

Η θεσμική κατοχύρωση ευέλικτων μορφών εργασίας όπως η μερική και η προσωρινή απασχόληση, πρέπει να αποτελέσει άμεση προτεραιότητα στην κυβερνητική πολιτική, ώστε η Ελλάδα να διεκδικήσει σοβαρά μερίδια της διεθνούς τουριστικής αγοράς

Από πλευράς παραγωγικότητας (σε όρους προστιθέμενης αξίας ανά εργαζόμενο), σχετικές έρευνες δείχνουν ότι η Ισπανία, με 68.900 \$ ανά εργαζόμενο, έχει σημαντικό προβάδισμα έναντι των ανταγωνιστριών της χωρών. Η Ελλάδα με 25.697 \$ ανά εργαζόμενο, βρίσκεται προφανώς σε μειονεκτική θέση έναντι της Ισπανίας και φαίνεται να είναι σε σχετικά συγκρίσιμο επίπεδο με την Πορτογαλία (32.071 \$) και στο ίδιο επίπεδο με την Τουρκία με 25.698 \$ (Πατσουράτης, 2002).

Ανθρώπινο Δυναμικό

Η εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού, τόσο η αρχική όσο και η συνεχής σε επίπεδο κατάρτισης και εξειδίκευσης, είναι η σημαντικότερη παράμετρος στην προσπάθεια παροχής ποιοτικών υπηρεσιών και βελτίωσης της παραγωγικότητας. Το θέμα της εκπαίδευσης, μπορεί και πρέπει να αποτελεί αντικείμενο ειδικής και συνεχούς έρευνας, που όμως ξεφεύγει από τα όρια αυτής της εργασίας.

Οι θέσεις του ΣΕΤΕ για την Τουριστική Εκπαίδευση περιλαμβάνουν μια σειρά προτάσεων, μεταξύ των οποίων:

- Ίδρυση Πανεπιστημιακών Προπτυχιακών Σπουδών στην Ελλάδα
- Συντονισμός των επιπέδων και φορέων τουριστικής εκπαίδευσης
- Συνεχής κατάρτιση των τουριστικών επιχειρηματιών και των τουριστικών επαγγελματιών
- Καταγραφή των αναγκών της αγοράς και σύνδεσή τους με την εκπαίδευση

Η επάρκεια του διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού, είναι συνάρτηση της δυνατότητας του κλάδου να καθίσταται ελκυστικός στους εργαζόμενους. Η ελκυστικότητα αυτή διαμορφώνεται και επηρεάζεται, τόσο από την Πολιτεία με την γενικότερη στάση και ενδιαφέρον της έναντι του τουριστικού τομέα, όσο και από την επιχειρηματική πρακτική του ιδιωτικού τομέα. Ο ιδιωτικός τομέας, ας αναγνωρίσει το μερίδιο ευθύνης που του αναλογεί και ας αναλάβει τις δέουσες πρωτοβουλίες που συνοψίζονται: α) στην συνεχή κατάρτιση των επιχειρηματιών, στελεχών και εργαζομένων, β) στην ουσιαστική βοήθεια στο εκπαιδευτικό σύστημα - δημόσιο και ιδιωτικό - και γ) στην προτίμηση προσλήψεων των αποφοίτων των τουριστικών σχολών.

*Η δυσανάλογα
μεγάλη επιβάρυνση
του συνολικού
κόστους από το
ύψος των
εργοδοτικών
εισφορών αποτελεί
αντικίνητρο για την
αύξηση της
απασχόλησης στις
τουριστικές
επιχειρήσεις*

Όπως ήδη αναλύθηκε σε προηγούμενη ενότητα, για την επόμενη 10ετία εκτιμάται ότι θα υπάρξει σημαντική δυνατότητα του τομέα του Τουρισμού για δημιουργία ενός ιδιαίτερα μεγάλου αριθμού νέων θέσεων εργασίας, με την προϋπόθεση ότι, από κοινού, κράτος και ιδιωτική πρωτοβουλία θα του αναγνωρίσουν την οικονομική και κοινωνική του συμβολή και ότι, παράλληλα, η κρατική πολιτική θα πειστεί να προωθήσει αποτελεσματικά μέτρα για την απελευθέρωση των αγορών, την ανάπτυξη ευέλικτης αγοράς εργασίας, την κατάργηση των εμποδίων εισόδου νέων επιχειρήσεων και την διευκόλυνση των επενδύσεων.

Οι επενδύσεις στον τουρισμό και η τουριστική δαπάνη, δεν στηρίζουν απλώς την άμεσα συνδεδεμένη με τον τουρισμό απασχόληση, αλλά επιπλέον αποτελούν παραγωγό ευκαιριών για απασχόληση σε μια πλειάδα άλλων δραστηριοτήτων, όπως η προμήθεια προϊόντων και η παροχή υπηρεσιών. Από τους ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας μέχρι την κατασκευή ξενοδοχειακών μονάδων και τον εξοπλισμό τους, από τον χρηματοπιστωτικό τομέα μέχρι τα ναυπηγεία σκαφών αναψυχής, από την παραγωγή αγροτικών προϊόντων και μεταποιημένων τροφίμων μέχρι την κλωστοϋφαντουργία, από τις τηλεπικοινωνίες μέχρι το χονδρικό και λιανικό εμπόριο.

Επομένως η πρόκληση για την οικονομική πολιτική εκφράζεται ως: "Αναγνώριση της ειδικής και αυξημένης δυνατότητας του Τουρισμού για συμβολή στην πολιτική για την Απασχόληση και την Ανάπτυξη και για ανάλογη, μέσω ειδικής μεταχείρισης του, αξιοποίηση και ανάδειξη της δυνατότητας αυτής".

Σχετικά με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του τουρισμού ως "παραγωγού δευτερογενών και πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων" για μια σωρεία άλλων δραστηριοτήτων, πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι ο τουρισμός, αντίθετα με άλλες δραστηριότητες, αποτελεί περισσότερο συνάρτηση της συνεχώς μεταβαλλόμενης δυναμικής εγχώριας και διεθνούς ζήτησης για τουριστικές και άλλες σχετικές υπηρεσίες και δεν οριοθετείται σε κάποια συγκεκριμένη κατηγορία προϊόντων ή υπηρεσιών. Το γεγονός μάλιστα ότι αποτελείται από τόσα πολλά αλληλένδετα προϊόντα και υπηρεσίες εξηγεί, εν μέρει, και την αμβλυμένη συνειδητοποίηση στην κοινή γνώμη, αλλά ακόμα και σε υπεύθυνους φορείς πολιτικής, του πραγματικού χαρακτήρα και της βαρύτητάς του τουρισμού, ιδίως μάλιστα σε θέματα απασχόλησης και ανάπτυξης!

Συχνά, έχει προβληθεί, ιδίως στα επίπεδα των διαμορφωτών πολιτικής, ότι η απασχόληση στον τουρισμό αφορά ανειδίκευτη ή χαμηλής εξειδίκευσης εργασία, θέσεις με μειωμένο κύρος και χαμηλές αμοιβές. Η εικόνα αυτή είναι σαφώς εσφαλμένη, διότι:

- Ο τουρισμός δημιουργεί τύπους απασχόλησης κάθε είδους - από υψηλής εξειδίκευσης διοικητικές θέσεις, θέσεις σε υψηλής τεχνολογίας ασχολίες όπως π.χ. μηχανογράφηση δικτύων διανομής, σχεδιασμός έργων υποδομής, μέχρι χαμηλής εξειδίκευσης εργασίες στα εισαγωγικά κλιμάκια υπαλλήλων στα ξενοδοχεία και τα καταστήματα.
- Οι μισθοί στον τουρισμό δεν υστερούν εκείνων που ισχύουν στην υπόλοιπη οικονομία για θέσεις ανάλογου περιεχομένου και επιπέδου εξειδίκευσης.
- Προσφέρονται, σε όλα τα επίπεδα, προοπτικές βελτίωσης των δεξιοτήτων μέσω εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης.
- Σε περιόδους υψηλής ανεργίας, οι εργασίες όλων των τύπων και επιπέδων εξειδίκευσης έχουν την σημασία τους και δεν επιτρέπεται ορισμένες από αυτές να αντιμετωπίζονται απαξιωτικά.

Τα μέτρα πολιτικής που σχεδιάστηκαν και εφαρμόστηκαν κατά καιρούς στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της πολιτικής για την καταπολέμηση της ανεργίας, εστιάστηκαν στην στήριξη βιομηχανικών κλάδων που δοκιμάζονται από διαρθρωτική ή από άλλου τύπου κρίση και σε προγράμματα επιδότησης δραστηριοτήτων του γεωργικού τομέα. Ο τομέας των υπηρεσιών και ιδιαίτερα του τουρισμού, κάτω από την επίδραση συγκεκριμένων στερεότυπων στην οικονομική πολιτική, δεν αντιμετωπίστηκε με ανάλογο τρόπο.

Οι επενδύσεις στον τουρισμό δεν στηρίζουν απλώς την άμεσα συνδεδεμένη με τον τουρισμό απασχόληση, αλλά δημιουργούν ευκαιρίες για απασχόληση σε μια πλειάδα άλλων δραστηριοτήτων

Η Πολιτική που έχει εφαρμοστεί μέχρι σήμερα

Ήδη από την δεκαετία του 1970, ο τομέας του καταλύματος στην Ελλάδα ακολουθώντας μια γενικότερη διεθνή τάση των τουριστικών καταναλωτικών προτύπων, αρχίζει να χαρακτηρίζεται από έναν έντονο δυϊσμό, όσον αφορά τη μορφή του. Ο δυϊσμός αυτός, απορρέει κατά βάση από την επιταχυνόμενη μεγέθυνση του αριθμού των ενοικιαζομένων δωματίων, ένα μεγάλο μέρος των οποίων αποτελείται από καταλύματα με παροχές αυτοεξυπηρέτησης, άρα και μειωμένων αναγκών σε αριθμό απασχολούμενων.

Σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, η ανάπτυξη των βοηθητικών καταλυμάτων παίρνει τέτοιες διαστάσεις, ώστε η σχέση των κλινών αυτής της μορφής με τις αντίστοιχες δυναμικότητες της κλασικής ξενοδοχίας όλων των κατηγοριών, να ισοσταθμίζεται (1:1) στη δεκαετία του 1980. Συνυπολογιζόμενου δε του μεγέθους των παράνομων βοηθητικών καταλυμάτων, ανάλογων περίπου δυναμιכוτήτων με τα νομίμως λειτουργούντα, η αναφερόμενη σχέση κλίνει, κατά το τέλος της δεκαετίας του 1990, σε βάρος της κλασικής ξενοδοχίας.

Το γεγονός αυτό, έχει θεμελιώδη σημασία στην γενικότερη τουριστική παραγωγή και συνοδεύεται με ένα αντίστοιχο έλλειμμα σε προκαλούμενη απασχόληση.

Από τα προηγούμενα εύκολα συνάγεται ότι αμέσως μετά την τουριστική ζήτηση, ο βασικός παράγοντας που επηρεάζει την απασχόληση, όχι μόνο στον τομέα των καταλυμάτων, είναι η εξέλιξη της ποσοστιαίας κατανομής μεταξύ κλασικής ξενοδοχίας και αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων και μάλιστα αντιστρόφως ανάλογα με την εξέλιξη του μεγέθους των δευτέρων.

Στη χώρα μας, η καθιέρωση και εφαρμογή αναπτυξιακών κινήτρων και μέτρων, άρχισε την δεκαετία του 1950 με στόχο την οικονομική ανασυγκρότηση της.

Η θέσπιση των αναπτυξιακών κινήτρων, είχε ως στόχο δύο βασικούς άξονες:

- Ο πρώτος άξονας "Οικονομικά Κίνητρα", απέβλεπε στην ενθάρρυνση της οικονομικής - επενδυτικής- δραστηριότητας στον Βιομηχανικό, στον Γεωργικό και στον Τουριστικό κλάδο (Ξενοδοχειακές μονάδες).
- Ο δεύτερος άξονας "Μέτρα Υποδομής", απέβλεπε στον εκσυγχρονισμό του διοικητικού μηχανισμού του Κράτους.

Η λήψη μέτρων και η εφαρμογή αναπτυξιακών κινήτρων, συνεχίζεται και κλιμακώνεται και κατά τις επόμενες δεκαετίες τόσο για την Οικονομία γενικότερα, όσο και για τον Τουρισμό ειδικότερα. Η επικρατούσα επιστημονική άποψη αναφέρεται σε τρεις μεγάλες χρονικές περιόδους: 1950-1966, 1967-1989, και 1990-2000, κατά την διάρκεια των οποίων ελήφθησαν και εφαρμόσθησαν αναπτυξιακά μέτρα.

Τα κίνητρα της πρώτης περιόδου (φορολογικά, επιδοτήσεων και υποδομών) είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων και την επίτευξη ιδιαίτερα υψηλών ρυθμών ανάπτυξης. Κατά τη δεύτερη περίοδο, εφαρμόστηκε πολιτική χορήγησης εκτεταμένων επιδοτήσεων / επιχορηγήσεων και προτιμήθηκαν οι μικρές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. Κατά την τρίτη περίοδο, εφαρμόστηκε κάποια πολιτική εξισορρόπησης, μεταξύ των πολιτικών πρώτης και δευτέρας περιόδου, με αποτέλεσμα να επανέλθει η πολιτική ενίσχυσης και των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων.

Εκτός της ζήτησης, ο βασικός παράγοντας που επηρεάζει την απασχόληση στον τουρισμό είναι η εξέλιξη της ποσοστιαίας κατανομής μεταξύ κλασικής ξενοδοχίας και αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων και μάλιστα αντιστρόφως ανάλογα με την εξέλιξη του μεγέθους των δευτέρων

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι το γεγονός ότι οι αναπτυξιακοί νόμοι που ίσχυαν, όπως και ο ισχύων Ν.2601/98 δεν κατόρθωσαν να δημιουργήσουν το κατάλληλο πλαίσιο επιχειρηματικής δραστηριότητας στον Τουρισμό και δεν φαίνεται να έχουν προσδιορίσει αποτελεσματικά κριτήρια ελέγχου της ποιότητας και της βιωσιμότητας των τουριστικών επιχειρήσεων που έλαβαν επιχορηγήσεις.

Η έλλειψη επαρκούς και μακροπρόθεσμου προγραμματισμού, δεν μπόρεσε να συμβάλει θετικά στην σύμμετρη κατανομή των ξενοδοχειακών κλινών στην χώρα, με τρόπο ώστε να ενισχυθεί η περιφερειακή τουριστική και οικονομική ανάπτυξη, η συγκράτηση του πληθυσμού στην περιφέρεια και η μέγιστη δυνατή αύξηση της απασχόλησης.

Έτσι, και παρά τις προσδοκίες των εκάστοτε κυβερνήσεων, που εκδηλώθηκαν μέσω ενός πλήθους αναπτυξιακών νόμων που κατά περιόδους έχουν εφαρμοστεί, και παρά την βαρύτητα του τουριστικού τομέα στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας, συνεχίζει να είναι χαρακτηριστική:

- Η έλλειψη μακροχρόνιου σχεδιασμού και συγκεκριμένης επενδυτικής πολιτικής για την ανάπτυξη τουριστικής υποδομής.
- Η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη τουριστικών υπηρεσιών χαμηλής προστιθέμενης αξίας και η απουσία επαρκούς κρατικής εποπτείας και ελέγχου ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών.

Προτάσεις και κατευθύνσεις πολιτικής

Στο πλαίσιο αυτό που περιεγράφη ανωτέρω, καταλυτικής σημασίας πρωτοβουλίες πολιτικής που είναι σκόπιμο να προωθηθούν, αφορούν, επιγραμματικά, στα εξής:

- Εντοπισμός των λειτουργικών δεσμών του τουρισμού με άλλους σχετικούς τομείς και του βαθμού διάχυσης των επιδράσεων από τις τομεακά εξειδικευμένες παρεμβάσεις.
- Αποφυγή εισαγωγής ρυθμίσεων που προκαλούν δυσλειτουργίες στην αγορά εργασίας.
- Έρευνα για τρόπους αύξησης παραγωγικότητας στην τουριστική "οικονομία" γενικά.
- Μείωση των επιβαρύνσεων στην απασχόληση σε τομείς έντασης εργασίας, όπως ο τουρισμός.
- Θεσμοθέτηση και ενθάρρυνση της μερικής, της εποχικής και της ευκαιριακής απασχόλησης για τους λιγότερο εξειδικευμένους και για "άτομα με ειδικές δεξιότητες".
- Ενθάρρυνση της απασχόλησης για πρωτοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας, για απόκτηση προϋπηρεσίας από σπουδαστές, για άτομα νεαρής ηλικίας, για μειονότητες και για απασχόληση σε περιοχές όπου εμφανίζεται "κρίση απασχόλησης".
- Αποσύνδεση της επιχορήγησης των επενδύσεων από τη δημιουργία συγκεκριμένου αριθμού νέων θέσεων απασχόλησης.

Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στην ανάπτυξη, αν πραγματικά επιθυμούμε προσέλκυση τουριστικών επενδύσεων, ελληνικών και ξένων, πρέπει να σκεφτούμε σοβαρά την κατάργηση του ορίου επιχορήγησης των νέων θέσεων μόνιμης απασχόλησης που δημιουργούνται από νέες επενδύσεις στον τουριστικό κλάδο.

Ο καθορισμός ενός συγκεκριμένου ποσού επιχορήγησης (ή ύψους επένδυσης) ανά θέση εργασίας που δημιουργείται μέσω επένδυσης στον τουριστικό τομέα, είναι αμφιβόλου λογικής και αντικειμενικότητας, για τους παρακάτω λόγους:

- α. Ο καθορισμός της "σκόπιμης" επένδυσης, στον οποίο λαμβάνονται υπόψη διάφορα τεχνικά και ποιοτικά κριτήρια, αποτελεί συνάρτηση της επιδιωκόμενης ποιοτικής στάθμης της μονάδας και της πολλαπλασιαστικής επίδρασης στην απασχόληση που μπορεί να ασκήσει, σε ευρύτερα πλαίσια και ειδικότερα στο εμπόριο και στη βιομηχανία.
- β. Το ύψος της απασχόλησης που προβλέπεται από τον επενδυτή (και αναφέρεται ως τμήμα των υποχρεωτικών πληροφοριών σε τυποποιημένα έντυπα) μπορεί να αποτελεί μια, κατά την κρίση του, εκτίμηση. Υπόκειται όμως και αυτή σε εποχική διακύμανση ή και σε διαφοροποιήσεις για μεγαλύτερες περιόδους (π.χ. "κρίση" στην τουριστική αγορά). Η επένδυση, όμως, που ολοκληρώθηκε, παραμένει ως σύνολο παγίων στοιχείων και είναι ακόμα σκόπιμο και να επαυξάνεται, ακόμα και χωρίς επέκταση της δυναμικότητας της μονάδας (εκσυγχρονισμοί, συντηρήσεις), προκειμένου να διατηρηθεί η δυνατότητα προσφοράς απασχόλησης όταν οι λόγοι περιορισμού της παύσουν να ισχύουν.

Μόνο εφόσον οι παραπάνω παράγοντες ληφθούν υπόψη, μαζί με εμπειρίες για τις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες σε εξοπλισμό και εγκαταστάσεις τις οποίες ο οξυνόμενος διεθνής ανταγωνισμός επιβάλλει, μόνο τότε θα είναι αξιόπιστος ο καθορισμός ενός δείκτη "επένδυσης ανά θέση απασχόλησης" ο οποίος και την Πολιτεία θα εξυπηρετεί - επιτρέποντας έγκαιρο και έγκυρο προγραμματισμό των προς εκταμίευση επιχορηγήσεων προς επενδυτές- και τον κλάδο θα διευκολύνει στην ανάπτυξη επενδυτικών προγραμμάτων που στηρίζουν τον γενικό στόχο της διατηρήσιμης ανταγωνιστικότητας.

Κόστος εργασίας

Η αναλογία του συνολικού κόστους παραγωγής που αποδίδεται στο εργατικό κόστος (άμεσο και έμμεσο) εξαρτάται άμεσα από τα επίπεδα των ημερομισθίων. Ο Πίνακας 18 φανερώνει σημαντικές διαφορές στο μέσο ωριαίο κόστος εργασίας στον τομέα των ξενοδοχείων και εστιατορίων των ανταγωνιστριών χωρών. Οι διαφορές αυτές δεν μπορούν να αποδοθούν σε ειδικές οικονομικές συνθήκες ή σε πρακτικές απασχόλησης, αλλά πρέπει να αποδοθούν περισσότερο σε διαρθρωτικούς παράγοντες, όπως είναι τα υψηλότερα επίπεδα ειδικοτήτων του εργατικού δυναμικού τα οποία αντανακλώνται σε υψηλότερη παραγωγικότητα.

Η Πορτογαλία έχει το χαμηλότερο κόστος εργασίας στον κλάδο «ξενοδοχεία - εστιατόρια» σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες που εξετάζει η παρούσα εργασία (6,1 ECU την ώρα) (Πίνακας 18). Ακολουθεί η Ισπανία με 9,8 ECU και τρίτη έρχεται η χώρα μας με 10,7 ECU. Και οι τρεις βρίσκονται χαμηλότερα του μέσου όρου της ΕΕ που ήταν το 1996 13,3 ECU. Το υψηλότερο εργατικό κόστος το έχουν η Γαλλία (16,5 ECU) και η Ιταλία (18,2 ECU), γεγονός που οφείλεται, κυρίως, στις υψηλές επιβαρύνσεις που έχουν οι δύο αυτές χώρες για κοινωνική ασφάλιση. Έχει ενδιαφέρον η διάκριση του εργατικού κόστους σε άμεσο και έμμεσο, μέσα στα πλαίσια της προσπάθειας που καταβάλλεται τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη για μείωση του έμμεσου εργατικού κόστους. Η χώρα μας έχει το υψηλότερο μερίδιο άμεσου εργατικού κόστους μεταξύ των χωρών που εξετάζουμε (76,6%) και βρίσκεται στο μέσο των χωρών της ΕΕ. Το κόστος για την κοινωνική ασφάλιση αποτελεί το 22,4 % του συνολικού εργατικού κόστους στη χώρα μας έναντι 20,9% του γενικού μέσου όρου στην ΕΕ. Το ίδιο μερίδιο με τη χώρα μας έχει η Ισπανία, ενώ για την Πορτογαλία το μερίδιο αυτό είναι χαμηλότερο (20,8%). Η Ιταλία και η Γαλλία έχουν, ιδιαίτερα η πρώτη, σημαντικά υψηλότερα ποσοστά κόστους για την κοινωνική ασφάλιση.

Ωριαίο Κόστος Εργασίας στον Τομέα των Ξενοδοχείων & Εστιατορίων, 1996 (ECU)

Πίνακας 18

	Δομή του Εργατικού Κόστους			
	Συνολικό Κόστος	Άμεσο (%)	Έμμεσο (%)	
			Συνολικό	Κοινωνική Ασφάλιση
ΕΛΛΑΔΑ	10,7	76,6	23,4	22,4
Ισπανία	9,8	72,5	27,5	22,3
Γαλλία	16,5	68,2	31,8	28,6
Ιταλία	18,2	65,0	35,0	32,8
Πορτογαλία	6,1	75,3	24,8	20,8
ΕΕ - 15	13,3	76,0	24,0	20,9

Πηγές: Eurostat (2000), "Yearbook 2000: A Statistical Eye in Europe", Eurostat, και Β. Πατσουράτης (2002), Η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού τομέα, ΙΤΕΠ

- Eurostat (2000), "Yearbook 2000: A Statistical Eye in Europe"
- ICAP (2000), "Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός-2000", ICAP
- WTTC (2003), "The 2003 Travel & Tourism Economic Research - Satellite Account Tables-Countries: Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Luxembourg, Netherlands, Portugal, Spain, Sweden, United Kingdom"
- WTTC (2002), Travel & Tourism Economic Research – Satellite Account Tables
- ΕΣΥΕ (2000), "Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1997"
- ΕΣΥΕ (2003), "Η Ελλάδα με Αριθμούς - 2002"
- ΕΟΤ (1999), Πρόταση Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2000-2006, Τομέας Τουρισμού
- ΞΕΕ (2001), "Στατιστική-Ξενοδοχειακό Δυναμικό, 2000"
- Ζαχαράτος Γ., Τσάρτας Π. (2002), "Μελέτη για την Απασχόληση στον Τουρισμό" Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Παπαγεωργίου Π., Χασσίδ Ι., (2003), "Ο Ρόλος του Τουρισμού στις Πολιτικές της Απασχόλησης και Καταπολέμησης της Ανεργίας", Πανεπιστήμιο Πειραιά
- Πατσουράτης Β. (2002), "Η Ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα", ΙΤΕΠ
- Παυλόπουλος Π. (1999), "Το Μέγεθος και η Δυναμική του Τουριστικού Τομέα", ΙΤΕΠ
- Παυλόπουλος Π. (2001), "Θέματα Οικονομικής και Τουριστικής Πολιτικής", ΙΤΕΠ
- ΣΕΤΕ (2003), "Ελληνικός Τουρισμός 2010: Στρατηγική & Στόχοι", Β' Έκδοση
- Υπουργείο Ανάπτυξης (2001), "Τουριστική Πολιτική 2000-2004, Στόχοι & Προοπτικές"
- ΥΠΕΘΟ (1998), "Ελληνική Οικονομία 1960 – 1997"

Ξενοδοχειακό Δυναμικό			
Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Θέσεις Απασχόλησης
188	37.855	72.973	18.252

Τουριστικά Γραφεία	
Γραφεία Εισερχομένου Τουρισμού	46
Γραφεία Εξερχομένου Τουρισμού	22
Αντιπρόσωποι Tour Operators	7
Γραφεία Οργάνωσης Συνεδρίων	16
Γραφεία Εναλλακτικού Τουρισμού	7
Time Sharing	2
Θέσεις Απασχόλησης	1.622

Μεταφορές	
Αεροσκάφη	79
Τουριστικά Λεωφορεία	314
Ενοικιαζόμενα Αυτοκίνητα	7.325
Κρουαζιερόπλοια	14
Θαλαμηγά Σκάφη	1.605
Μαρίνες / Θέσεις Ελλιμενισμού	8 / 2.701
Θέσεις Απασχόλησης	11.751

Εταιρείες Τουριστικών Συμφερόντων	
Σχολές Τουριστικής Εκπαίδευσης	6
Εταιρείες Ξενοδοχειακού Εξοπλισμού	14
Τράπεζες	5
Εταιρείες Συμβούλων / Αναπτυξιακές	12
Εταιρείες Τουριστικών Εκδόσεων	8
Εταιρείες Οργάνωσης Εκθέσεων & Συνεδρίων	6

(*) Με βάση το μητρώο μελών της 31ης Δεκεμβρίου 2002

2002

- Ελληνικός Τουρισμός 2010: Στρατηγική & Στόχοι

2001

- Συνεργασία Δημοσίου & Ιδιωτικού Τομέα (Ελληνική Έκδοση σε συνεργασία με το Επιχειρηματικό Συμβούλιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού)
- 10 χρόνια ΣΕΤΕ (Ειδική Επετειακή έκδοση στην Ελληνική και Αγγλική γλώσσα)

2000

- Αθήνα-Κωνσταντινούπολη: Συγκριτική Μελέτη Τουριστικής Κίνησης
- Η Φορολογική Επιβάρυνση του Τουρισμού

1999

- Ο Τουρισμός στα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης
- Στρατηγικός Σχεδιασμός για τον Τουρισμό εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 (Μελέτη του IOBE για τον ΣΕΤΕ)

1998

- Έρευνα για την Τουριστική Ανάπτυξη της Τουρκίας

1997

- Η Χρηματοοικονομική Κατάσταση των Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (Μελέτη του IOBE για τον ΣΕΤΕ)
- Έρευνα για τον Χειμερινό Τουρισμό στην Κύπρο

1996

- Ανταγωνιστική Ανάλυση του Ισπανικού Τουριστικού Προϊόντος

1995

- Σχέδιο Δράσης για την Ποιοτική Αναβάθμιση του Ελληνικού Τουρισμού
- Η Κατάσταση των Ελληνικών Αερολιμένων & οι Επιπτώσεις της στην Τουριστική Κίνηση
- Εγχειρίδιο εφαρμογής ISO 9001 στις Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις
- Εκτίμηση των Αναγκών του Τουριστικού Τομέα σε Ειδικευμένο Προσωπικό
- Μελέτες Πιλοτικών Περιοχών του Έτους Ποιότητας 1994

1994

- Ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων - Ο Ρόλος της Ποιότητας (Πρακτικά Ημερίδας)
- Ποιότητα και Εκπαίδευση στον Τουρισμό (Πρακτικά Συνεδρίου)
- Συστάσεις προς Ξενοδοχεία και Τουριστικές Εγκαταστάσεις για την Προστασία του Περιβάλλοντος (σε συνεργασία με τον Σύνδεσμο Γερμανικών Τουριστικών Γραφείων)

1993

- Τουρισμός και Ισοζύγιο Πληρωμών
- Για την Ανάπτυξη του Τουρισμού με το Β ΚΠΣ
- Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη

1992

- Η θέση του Τουρισμού και η Συμβολή του στην Εθνική Οικονομία
- Συμπληρωματικά Στοιχεία επί της Εξέλιξης του Ελληνικού Τουρισμού
- Έρευνα για την Φοροδιαφυγή από τις Παράνομα Λειτουργούσες Τουριστικές Επιχειρήσεις